

Лезги газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 31 (10780) хемис 3-август, 2017-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Мектебдин месэла

Гъялнава

1-августдиз Мегъарамхурун райондин администрациядин дараматда муниципалитетдин кылин сад лагъай заместитель Гъабиуллагъ Мурадалиев инвестор Фридон Шагъпазовахъ галас гуьрушиш хъана. Гуьрушда райондин администрациядин къурулушник акатзавай идарайрин руководителрини иштиракна.

Гуьруш кыле фидай члавуз Приморский хуьрун мектебдин дарамат Мегъарамхурун райондин администрациядин вахкунин месэла гъялна күтъягъна. Инвестор Фридон Шагъпазова мектебдин дарамат вичи гъакъи-суздаказ муниципальный райондин администрациядин вахкузвайди тес-тиксарна.

Риклел хкин, "Каспийскстрой" ООО-ди Мегъарамхурун райондин Приморский хуьре 140 ученикдиз чкаяр авай мектебдин дарамат эцигнай. Гъабиуллагъ Мурадалиева и мектеб райондин администрацияди вичин балансдал къабулзавайди къейдна.

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

"Шарвили" - 2017

Чун ШАРВИЛИДИН весийриз вафалу я!

▶ 4-5

Милли руьгъдин дестекар

Халкъдин руьгъ игитдик жеда

Нажмудин Самурскийдин 125 иисШ.ШИХМУРАДОВ

Гъахъ эхъечIда мад тарихдин
сөгънедиз,
ВегъейтIани ам багъзурдин (океан)
дегънедиз...
Азиз АЛЕМ

Халкъдин тарихни адан арадай акъатай регъберрин, къагъирман рухвайрин, машгъур, бажарагъулы ксарин уьмуэр, тарих сихдаказ алакъалу я, абур сад-садавай къакъудиз жедач. Тарих - им абурун кратар, гелер, ирс, гъакъл вири инсаниятдин тежкира хуьзвай жебехана хъиз я. Лезги халкъдихъни тарих яратмишна активдаказ иштиракай, гъавиляй чебни тарихда гъятнавай къагъирман, чехи ватанперес рухвайр гзаф ава.

Къадим греки Кавказдиз "Аллагъирин таҳт" ("Трон богов") лагъанай. Гъакъикъатдани, рехи кукъушар цавун аршдив агакъизавай такабурлу къакъан дагълари, зарб кваз авахъзлавай гурлу вакълари, берекатлу дейрини гуьзел яйлахри акур касдив гъейранвал ийиз, руьгъдив къугъваз тазва. Икъл, месела, 1934-йисуз писателар Павленко, Луговскойни галас Къурушдал хажжедайла, гуьрчег дереяр, Лезгистандин къакъан дагълар, тибиатдин гуьзелвал акурула, гъейран хъана амуькъай шаир Николай Тихонова вичин "Къурушрин ди-

Н.Самурский - дагъустанийрикай Женгинин Яру Пайдахдин 2 ордендиз лайихху хъайи сад лагъай кас шегълияр" шиирда гъавайда къиенвач: "Где Шахдаг пленяет душу, Я привстал на стремена"...

Шагъ дагъ, Шалбуз дагъ, Базардузы, Кетин дагъ Лезгистандин рагъакъидай пата, Ватан хуьзвай къудратлу къагъирманар хъиз, ульткемдаказ - мягъкемдаказ акъвазнава. Эхъ, ихтиин вичиз тешпигъ авачир хътин надир тибиатди, шартлари Шар-

вилияр хътин рухвайарни майдандиз аку-дун дуьшушдин кар туш. Абур чаз вири вахтара Рагъ хъиз герек я. Гъар са халкъдихъ тарихда вичин милли ерияр, адетар, меденият, яшайиш ава. Виликди финин рекъе халкъдиз дуьз рехъ къалурдай, ам вичин гуьгуьнин тухудай, кар алакъдай бажарағлу реъберрин роль юьмиша зурбади я. Чи халкъдини Дагъустандиз, Рос-сиядиз, гъакъ дуьнъядизни вичин арадай зурба шаирарни алимар, лявлув инкъилаб-чиярин игит рухвайр, государстводинни общественный деятелар тимил ганвач. Вахтар, девирар къвез алатуналди, абурун кратар, гъунаррин гел къахъзлавайди туш, риклер эбди яз амуькъазва. Тарих виридалайни хъсан насигъатчи я, гъавайда лугъувач. Икъл, еке дегишиверин девирра чна тарихдиз, вилик-кылил хъайи ксарин кратар мад сеферда вил вегъезва, бязи суалризни жавабар жагъуриз алахъзава. Тарих, жуwan халкъдин зурба деятели чир хъана къанда. Гъаниз килигна, "Милли руьгъдин дестекар" рубрикадик кваз чна абурукай гегъеншдиз макъалаяр гун къетнава. Циннинди Октябрдин инкъилабдин - 100, зурба государственный деятель Нажмудин Самурский дидедиз хъайидалай инихъ 125 иис тамам жезвайвиял сифте материал гъадакай гуза.

▶ 2

Нумрадай къела:

ВАТАНПЕРЕСВАЛ

Викъегъвал къалурунай

Полициядин лейтенант Давид Фатамаховаз телеф хъайидалай гуьгуьнин ганвай Викъегъвалин орден адан багърийрие вахкун патал 28-июлдиз Мегъарамхурунрайондиз РД-дин къенепатан кратар министр Абдурашид Мегъамедов атана.

▶ 3

ХУРРУН МАЙИШАТ

Муьштерийрал агакъарзава

Алатай йисуз Сулейман-Стальский райондин карханайри, КФХ-ри ва ЛПХ-ри, санлай къачурла, 16500 тонн емишар къват хъувунай. Циннин йисуз багълара вири емишин тарифдин беъзъер ава, гъавиляй районда 17000 тонндилай тимил тушиш емишарни къват хъийида.

▶ 6

ИНСАН ВА ТИБИАТ

Тибиат гуьзел я, ам хуъх!

Къенин йикъан тимил хийирдиз килигиз, пакадин миллионар гадарзава. Тамар акатайвал атмазва, ахла күзва, тибиатдин абур тир вагъши гъайванар,ничхуар язва, тергзазва. Шеъзера, районра тарар, паркар хкудиз, сан-гъисаб авачир къадарда къакъан къвалер эцигиз, маса гуза...

▶ 7

ЮБИЛЕЙ

Савадлувилиз бахшнавай

ъумуръ

Ам, гъакъикъатдани, халкъдин муаллим я. Журналистикий сада къейд авурвал, "Хив районда саки вири хилера къалах-завай пешекарар Алискер Селимхановичан ученикар я". Адан ученикъри, гъелбетда, са районда туш къалахзавайди, абур чхехи улкъе тирвал чканва.

▶ 8

ЧИ ЕРИЯР

“Берекат бул авай хуър...”

Шад жедай кар ам я хъи, хуьрувай яр-гъара яшамиши жезвай жегъил къеплурвийри "Абад Къеплур" тивар алай мергъямат-лувипин фонд тешкилнава. Адан планрик квя: хуър аваданамишун, руьгъ квай, сагълам, камаллу жегъилприн цийи несил чхехи авун, хуьрунвияр социальный проектин къумекъдалди сад ва алахъзлава авун ва икъл мад.

▶ 9

СПОРТ

Къариб Ашуралиеван агалкъун

Алатай вицфран эхиримжи ийкъара Смоленскда 35 йисалай гзаф яшар хъанвайбурун арада азаддиз къуршахар къунай Россиядин ачух чэмпионат къиле фена. Ана Ахчегъ райондай тир Къ.Ашуралиева нубатдин сеферда 1-чка къуна.

▶ 12

Нажмудин Самурскийдин 125 йис

Халкъдин руьгъ игитдик жеда

1

Къурушар. Европада виридалайни къвънда авай машгъур, къадим хуър. И хурунви шаир, журналист Нариман Къарибова ада兹 ихтиян цафар бахшнава:

Булутрикай хжажна къил,
На ракъниве вугузва гъил.
Чин ачух яз, шад яз гъльгуль,
Бахтарив ацланвай хуър,
Дуныяды тъвар-ван авай хуър.
Алимир сан-гъисаб авач,
Тарих гъакъдай ктаб авач!
Ви суалриз жаваб авач,
Намусни виждан авай хуър!
Шадвални дэвран авай хуър!

Ам дульнъядиз машшурайбурун арада XVIII лагъай асиридин шаир, ашукъ Лезги Альмед, революционер, государстводин зурба деятели ва алым, чехи ватанперес ва интернационалист Н.Самурский, Социализмдин Зегъметдин игиттар А.Уружев, С.Къулиев, Х.Мирзаметов, Дагъустандин халкъдин шаир Ш.-Э.Мурадов ва газаф масабурни ава. Н.Самурскийдикай тъимили къиенвач. Амма адан лайхлувилер акъван зурбабур, Дагъустан виликди тухун патал чулаг зегъметар акъван газаф я хъи, гъатта хейлин томар къиз жеда. Базибуру чехи реъбер хайи варз, югъ тайин туш лугузвана. Амма рагъметлу чехи алым Альед Альеева къейднавайвал, Нажмудин Панағович Эфендиев 1892-йисан 27-сентябрьдиз чубандин хизанды дидедиз хвани. Панағанъян Зинияттан хизанды аялрикай ам чехиди тир. Адалай гуьгъуниз вад вахни са стха хъхъана. Бубади хва лап гъвечи члавалай чубанвилер четин зегъметдал жел-

жезвай. Адас къелунар давамардай еке ашкъи авай. 1906-йисуз съргульнавай имидин хва Садикъахъ галаз ам Иркутскдиз акътазава. Ана ада, къвалахни ийиз, горно-технический училищедани къелна, инъилабчи фялейрин арада большевикрин идеярихъ галаз таниш хъана. Къурушкуван гадади къудийисуз училищедани къелна, Ленадин къизилдин мяденрани зегъмет чуугуна.

1915-йис. Нажмудин Кавказдиз хквэза, Бакуда Мирбалаеван нафтладин мяденда тъимили хийир гузтай са гъвечи участокдин заведующийвал ийизва. Инаам тъвар-ван авай большевикрихъ галаз таниш хъана. Англиядин къушунар Бакудиз гъахъайлар, Нажмудин гимидауз Астрахандиз фена. И члавуз Н.Эфендиеван 27 йис тир. Ина ам Г.Орджоникидзе, С.Кировахъ, Н.Наримановахъ ва маса деятелихъ галаз мукъувай таниш хъана, абуруз уяткем, таъсилбу къуруши газаф бегенмиш жезва, адал Кавказдин ревкомда отделдин, XI лагъай армиядин информационни разведкадин отделдин начальникдин везифаяр ташшумишзава. Гъа армиядихъ ва ревкомдихъ галаз Н.Самурский Порт-Петровскдиз, Темир-Хан-Шурадиз къвэза. Гъам Астраханда, гъамни Дагъустандин Н.Самурский жавабдар газаф къуллугъярал хъана, абурун тъварар къунин лазимвал авач, ктабра, макъалайра къиенвач. Заз анжак Н.Гоцинскийдин мятеж къаник кутунин ва Дагъустандикай Дагъустан авунин карда Н.Самурскийдин зурба лайхлувилер къурелди рикъел хиз къанзава.

1920-йисан сентябрьдиз Г.К.Орджоникидзе Н.Самурскийдиз жавабдар буйругъ гузва: мятежникар терг ийин. “Квэз буйругъ гузва, - къиенай ада, - и чар агақъайвалди тади

жедайвал авуна. 1921-йисуз Дагъустан за-консулдаказ Россиядин Къиблединни рагъэкъеңдай патан областдик кутунай. Н.Самурскийдилай вичин зурба авторитетдади, къеви къастуналди ДАССР-дин статус арада хиз алакъана. Чадин жегъилривай къуллугъ ийиз жедайвал, Дагъустандин армия арада гъана (1923-1928-йисар). Диндин деятеликайни идараирикай Дагъустанда ислявали, миллетрин арада меслятивал хъун патал активвиледи менфят къачуна (1925-1926-йисар). Лежбервилин майшатар барбат авуникай хвена.

Дагъустан социальный ва экономикадин жигъетдай виликди тухунин карда Н.Самурскийди электрификациядин мессладиз иллаки еке фикир гузтай. Гъавилай гъавурдик квай чехи реъберди Дагъустанда индустрядин бине тир “еке энергетика” виликди тухунин рехъ къуна (1920-1930-йисар). 1925-йисан 12-мартидиз Н.Самурскийди СССР-дин Госпландин председатель Г.Кржижановскийдиз ихтиян манадин чар къиенай: “Чи дагъларин гъвечи ламарал, гар галукъайла, галтад жезвай яцарап ала, датланка кашақди таъватсуз хъанвай чи кесибрин зайиф къуватралди яргъаз физ жедач. Чаз сифтени-сифте электрификация герек я”. Касдиз чизвай хъи, гележегда республикади цүк ақыдун вацъарал электростанцияр эцигунилай аспу жеда. 1926-йисан 27-иондиз ДагЦИК-дин патав ДАССР электриклишиунин рекъяй Гъукуматдин комиссия тешкилна, адан руководителвилени Н.Самурский тестикъарна. Гъеле 1927-йисан январидиз ДАССР-дин ЦИК-динни СНК-дин сад авунчай заседанидал Гергебилдини Ах-цеңгърин РЭС-ар эцигунин мессладиз килиг-

Баркаллу рекъин гирвеяр

1905-йисан 5-июль - Н.Самурский большевикрин партиядин жергейриз гъахъна.

1918-1920-йисара - Астраханда къуллугъярал

1920-йисан апрель - Дагревкомдин составдиз хъязава.

1920-йисан май - Дагревкомди Самурский къенепатан кратин отделдин заведующийвиле тайнарзава.

1920-йисан сентябрь. Г.Орджоникидзе Самурскийдилай Гоцинскийдин бунт пурчукъарунин везифа ташшумишзава.

1921-йисан 11-декабрь - Самурскийдаг ЦИК-дин председатель.

1922-1923-йисара - Н.Самурский Октябрдин революциядин тъварунихъ галай къанал эгъульнуни ректъя Къилин штабдин начальникдин заместитель.

1923-1928-йисара - Самурский мад ДАССР-дин ЦИК-дин председатель, гъа са вахтунда СССР-дин ЦИК-дин ва ВЦИК-дин членни я.

1924-йисан октябрь - Н.Самурский СССР-дин ЦИК-дин сессиядал Англиядинни Советтин икъардикай Г.Чичерина авур доклад гъялдайла рахана, къецепатан интервенцияди Дагъустандиз гайи зиянрикай ва ам эvez хъувунай лагъана.

1924-йисан ноябрь - Н.Самурскийдин председательвилек кваз Дагъустанда “Савадсузвал квадра” общество тешкилзава.

1925-йис - СССР-дин Госпландин председателдивай Н.Самурскийди Дагъустан Россиядин электрификациядин пландик кутун тълабана.

1925-йис - ДагЦИК-дин патав къилем Самурский аваз Дагъустан электриклишиунин комиссия тешкилзава.

1925-йисан 18-июль - ДагЦИК-дин патав Н.Самурский къилем аваз дагъвии дишегълийрин яшайиш хъсанарунин рекъяй комиссия тешкилна.

1926-йис - ДАССР-дин ЦИК-дин председатель Н.Самурскийдин тъварунихъ СССР-дин ва РСФСР-дин ВСНХ-дин Председатель Ф.Дзержинскийдилай “Дагогни” завод кардик акатунихъ галаз алақалу яз Дагъустандин агъалияр табрикзай телеграмма атана.

1927-йис - Самурский ВКП(б)-дин XV лагъай съезддин делегат.

1929-1931-йисара - Самурский РСФСР-дин СНК-дин Экономсоветдин член.

1933-йисан 13-июль - Диссертация хъи, Н.Самурский Дагъустанда тарихдин илимрин 1-кандидат.

1934-1937-йисара - ВКП(б)-дин Дагобкомдин 1-секретарь.

1937-йисан 2-апрель - Н.Самурский И.Сталина къабулна. Суъбъет сятни зура къилем фена.

1937-йисан 30-сентябрь - Н.Самурский къуна.

1938-йисан 1-август - Н.Самурскийдик къилин жаза гана ва гъюкъуз гульлеламишна.

1956-йисан 2-июль - СССР-дин Верхсуддин военный коллегияди Самурскийдин тахсир квачирди тестикиарна.

2002-йисан 27-сентябрь - РАН-дин ДНЦ-ди Самурскийдин 110-йис тамам хъуниз талукъарнавай илимдин конференция тухвана.

2003-йисан 18-апрель - Махачкала Оскаран къучеда 1921-1929, 1934-1937-йисара Н.Самурский яшамиш хъайи къвалерин цалал мемориальный плита алкъурна.

Дагъларин къужаҳда авай Къуруштин хуър

бна-гъеле цүд йис жедалди ам вичихъ галаз Азербайжанда авай къышлахрал къумекъчи яз тухуз хъанай. Дагъви гада викъегъди, уъткемди яз чехи жезвай. Къисметди жаван а чаван административный ва медениятдин централрикай сад тир Ахъзегъиз акъудана. Ана 1861-йисалай инихъ Дагъустанда сад лагъайди тир светский мектеб кардик квай. Нажмудиназ урс мектебда къелун хуш тир. Къастунал къеви, вири чириз къандай гададиз ина урус чалал къиз-къелиз амайбурулай фад ва хъсандин чир жезвай, географиядай, тарихдай, арифметикадай, литературадай сифте чирвилер къачузвай. И мектеб Нажмудина цулад жиса авайла ақылтларна.

Ахъзегъар Бакудихъ галаз фадлай алакъалу тир - саки гъар са къвалай са ни ятланы ана нафтладин мяденда зегъмет чулагзвай. И хуърий тир рабочийрингин арадай машгъур пешекар инъилабчирхъ галаз санал къвалах, большевикрин кардиз вафалу тир хейлини ксар акътана. Абурукай Къ.Альасиев, М.Айдинбегов иллаки хатна чир жезвай. Абуру 1904-йисуз РСДРП-дин Бакудин комитетдин патав лезгийрин “Фарук” тешкилат арадал гъана, большевикрин идеяр пропаганда ийиз, Ахъзегърин общественный умурдизи екез таъсизравай.

Нажмудин гъяркъу къульнер авай, ацай якъарин, түкмеке, къуватлу жегъил яз чехи

гъалда Гунибдиз рекъе гъата ва бунт пурчукъарунин политикадин терефдиз реъбервал це...” 1920-йисан октябрьдилай Самурский партизанрин дестейрин военный комиссар тир ва ада военный гъерекатра активиледи иштиракна. Муъжууд вацра ам дагъларга Граждан дияведин цаярин яцла, къве вацра 1500 кас аскерар галаз, недай сурьсет, патронар агақ тийиз, душманди элкъурна къунвай. Хунзахдин къеледа хъана, Н.Самурскийдин алақунар себеб яз къелени хъна, Гоцинскийдин бунтни пурчукъарна. Женгерин операцияр агалкъунралди къилиз акъудунин карда Н.Самурскийдин гъунарлувилериз РФ-дин гъукуматди виниз тир къимет гана: ам Женгинин Яру Пайдахдин къве ордендиз лайхху хъана.

Дагъустандин вири халкъарин тарихда, умурьда Н.Самурскийдин роль лугъуз тежер къван зурбади я. Икъл, ада XIX лагъай асиридин 60-йисара пачатьдин колониячиллин политикиди къве патал паяй къумукъ халкъ сад хъувуна - Терский губернияни Хасавюртдин округ Дагъустандин областдихъ галаз сад хъувун таъминарна (1920-йис). Къизляр шегъер вад район Дагъларин улкъведен акъадарна (1922-йис). 1926-1927-йисара чилеризи цериз талуку реформа тухуниди дагълух вири хуърихъ къышлахрал майшатар хъун патал дузыен чайрани чилер

най. “Дагэнергодин” бязи работники хиве къзвайвал, абуру къени Самурскийдин планрайни проектрай къвалахзава. Нажмудин Панағовича къил кутунади Республикада промышленностдин са жерге чехи объектар эцигна. Къвед лагъай пятилеткадин йисара гуьгульна амай Дагъустан индустрядинни колхозрин Республикадиз элкъувана. Дагъларин улкъведен меденият, искусство вилик финин кардикни, комиссиядипредседатель яз, ДАССР-дин Конституцияти къулъурункни (1937) Самурскийдин еке пай ква. Адан гъиликай важибу газаф макъалаяр, “Дагъустан”, “Дагъустанда граждан дяве” ва маса ктабарни хкатна. Илимрин рекъяй абурун метлеблувал къени кважинавач. Дагъларин улкъведен тарихда, чи риклер Нажмудин Панағович ялавлу революционер, чехи ватанперес, интернационалист, зурба тешкилатчи, кар алакъдай реъбер, государственный, политический деятель яз амукуда. Нагъай халкъдин душманри адал ивидай рчанвай маймахъ гъиль хажнчакирта, Н.Самурский яръалди Республикадин къилем амукунайтла, къе Дагъустандин акунар, къамат, гъакъл чи умуръни дидбай масад жедай. И кар вирида чир хъун ва ада республикадин шеъррэ къизилверекъ янавай гъулдандин тимтадар (Азиз Алем, памятникар) эцигун, юбилеярни вини дережада аваз гегъеншидиз къейд авун буржарикай я.

Гъукумдиз, халкъдиз мукъва кас

Мегъамед ИБРАГИМОВ

Накъ Дагъустандин общественый ва государственный машгүр деятель Гъасен Агъмедханович БАЛАТОВА вичин 80 йисан баркаллу юбилей къейдна.

Гъасен Агъмедханович республикада чадин самоуправление арадал атунин бинейрив хай, адан къанун-къайдадин, нормативно-правовой база тешкилун къетен пай кутур ксарий сад я.

Саки 14 йисуз ада Дагъустандин чадин гъукумдин Союздин секретариатдиз, дирекциядиз, муниципальный тешкилратин Советдиз регъбервал гана. Россиядин ва Дагъустандин муниципальный активди Гъасен Агъмедхановиччан пешекарвал къейддайла азас чадин самоуправленидин месэлайрай профессор лугуудай.

Юбилейдин вилик чун Гъасен Агъмедхановиччаз мугъман хана ва республикада чадин самоуправление еримлу хуунуз талукъ месэлайрай съубетарна.

■ Гъасен Агъмедханович, сифте нубатда чна квезд күз баркаллу юбилей табрикзана. Къуй квехъ зирингвал, чандин сагъвал, яргы умумур хуурай!

- Сагърай! Квехъни күз квалахда еке агалкунар хуурай!

■ Күнни сагърай! Гъасен Агъмедханович, күнне хейлин йисара Дагъустандин гъукумдин къруулуша жуъреба-жууре къуллугъяр кыле тухвайди фикирда куна, чаз къе квехъ галаз чадин самоуправленидикай ихтилатиз кланзана. Адан асул метлеб квекай ибаратя? Советрин девирда зельмет-кешрин депутаттин советти мегер пис квалах-заяйни?

- Советрин вахтунда за гъукумдин органра 30 йисалай артух яз квалахна - зельметкешрин депутаттин хулерин ва районрин советрин, Министррин Советдин, Дагъустан АССР-дин Верховный Советдин Президиумдин аппаратра. А чавуз гъакъкъатдин гъукум анжак КПСС-дин аппаратдин гъиле авай.

Алатай асирдин 90-йисарилай гатгунна чадин самоуправление РФ-дин государстводин каралай терефрикай садас элкъвена. А вахтунда за чадин самоуправленидин ва Советрин квалахдай Гъамишалугъ комиссиядин председателдин везифа-река тамамарзай. И кардихъ галаз алакъалу яз, за чадин самоуправленидиз талукъ законар квабулунин кардани активнидаказ иширакна.

Къенин юкъуз чадин самоуправление граждандариз виридалайни мукъва гъукум я, адан күмекдади гъар йикъан яшишидин хейлин месэлайра гъялзана. И къуруулушдин асул мана адакай ибарат яхьи, ада чадин метлеб авай месэлайра агъалийрив чипив гъялз тазва. Муниципальный тешкилратин чадин самоуправление пуд журединди ава: хулерин ва шеъверин поселенийра, муниципальный районра ва шеъверин округра. Алай вахтунда Дагъустанда муниципальный тешкилратин 762 кыл, представительный органрин 7185 депутат, 2900-далай артух муниципальный къуллугъчияр ава.

■ Күнне чадин самоуправленидиз талукъ месэлайрай федеральный дережада аваз ва Россиядин субъектра кылы фейи хейлин мярекатра иширакна. Күз квалах, везифа-река квекай ибарат?

- Дагъустандин муниципальный тешкилратин Советти гъамиша федеральный ва улькведин маса региона авай советрикай галаз сих алакъаяр хузвай. Ассоциациядин векил яз, за муниципальный тешкилратин Общероссийский Конгрессдин собранийра иширакзай, документрал кылар чулагузай. Са шумуд сеферда заз РФ-дин Президент Владимир Путин авай форумра, сессийра иширакунни кысмет хана. Гъа ихтиин мярекатрикай санал за хулерин поселенийрин кыларин Вири-рассиядин собрание кылы тухунин теклиф гана. Федеральный муниципальный активди ва РФ-дин Президентдин къенепатан сиясатдин Управлениди зи теклифин тереф хвена. Нетижада ихтиин собранияр тухун адетдиз элкъвена.

■ РД-дин Общественный Палатада күн гражданин общество еримлу авунин месэлайрай машъул тир. Күз фикирдади, чадин самоуправлениди гражданин общество арадал атунин карда гъихътин роль къугъвазва?

КУЛЬРУБ КЪЕЙД. Зельметдин рехъ

Гъ.А. БАЛАТОВ 1937-йисан 2-август докъузпара райондин Къурушин хууре дидедиз хана. Юкъван мектеб акъалттарайдалай күлүхъ колхозда - трактордин прицепщик, хуурин Советда - счетовод, хуурин Культуралдин квала - директор, мектебда - муаллим, Хасавюртдин райисполкомда күлүхърадин отделдин заведующий из квалахна.

1969-1971-йисары Хасавюртдин райисполкомдин секретардин везифа-река таамарна. 1972-йисуз ам Дагъустандин АССР-дин Министррин Советдин аппаратдин квалахада къабулна. Ина ам организационно-инструкторский отделдин инструкторилелай ДАССР-дин Министррин Советдин Председателдин күмекчилиел, отделдин начальниквилел, ДАССР-дин Министррин Советдин крат идара ийизвайдан заместителвилел къван хажж хана.

1988-йисуз Гъасен Балатов ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин аппаратдин тешкиллүвүчинин инструкторский отделдин начальниквиле тайинара. 1990-йисуз ам чадин самоуправленидин ва Советтин квалахадай Гъамишалугъ комиссиядин председателиве ва ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин членвиле хяна.

1994-йисуз Гъасен Балатов ДАССР-дин Верховный Советдин Председателдин, 1995-йисалай - РД-дин Халкъдин Собранидин Председателдин заместителвиле хяна.

1999-йисан июндилай Гъасен Балатова РД-дин чадин властин Союздин директор, 2006-2012-йисара "РД-дин муниципальный тешкилратин Совет" ассоциациядин крат идара ийидай секретарь из квалахна.

Образование

Гъасен Балатова Москвадин күлүхърадин госинститут, Ставрополдин госединститут ва ЦК КПСС-дин патав гвай партиядин высший школа акъалттарна.

Государстводин шабагъар

"Гъакъисаъ зельметдай", "Зельметдин ветеран", "Махачкаладин вилик лайхлувилер", "Чадин самоуправление еримлу хууник пай кутунай", "И.В. Сталин дидедиз хайдалай инихъ 130 йис", "РД-дин халкъдин ополченидин шиширакчи" медалар, "Дуствалин Орден", ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин, РФ-дин Федеральный Собранидин Госдумадин, ВЛКСМ-дин ЦК-дин, СССР-дин күлүхърадин министрстводин, РСФСР-дин күлүхърадин министрстводин, муниципальный тешкилратин Общероссийский Конгрессдин, Россиядин кыблепатан муниципальный тешкилратин ассоциацийин Координационный Советдин, РД-дин Общественный Палатадин патай ганвай гъурметдин грамотаяр, РД-дин Госсоветдин Председателдин тъварын сят.

ДАССР-дин күлүхърадин лайхлувилер, РД-дин государстводин күлүхъдин лайхлувилер.

Гъасен Балатов ДАССР-дин халкъдин депутатвиле, РД-дин Халкъдин Собранидин кыве созывдин депутатвиле хяна. 2015-2017-йисара ам РД-дин Общественный Палатадин член тир.

Россиядин муниципальный академиядин член-корреспондент тир Гъасен Балатов "Жувахъди рехъ" ("Путь к себе") тъвар атай ктаб къяна. Ам гъакъни чадин самоуправленидин органрин квалахада месэлайриз талукъ руруд кватаалдин авторрикай сад я. Чадин самоуправленидин месэлайриз талукъ яз адан гъиликай хкатнавай 30-далай артух макъалаяр Москвадин "Муниципальная власть", "Управа", "Муниципалитет" журнализ акъатнава.

Гавиляй чадин самоуправление ва гражданин общество хъсандин еримлу хун патал, зи фикирдади, и процесдад агъалийрин гегъенш къатар желбна, абурун фикирар, меслятар гысада куна клаңда.

Хейлин йисарин тежриба авай Гъасен Агъмедханович неинки Республикада, гъакъни ададай къе-цепатан чадин самоуправленидин месэлайрай хъсандин кыл акъатзаявай пешекар хыз сейли я. Инал чаз келезавайбурун фикирдиз чи баркаллу векилдик бязи политики лагъанвай келимаяр гъиз клаңзана.

Чадин самоуправленидин месэлайрай Федерацииин Советдин комитетдин председатель, муниципальный тешкилратин Общероссийский Конгрессдин президент С.М. КИРИЧУК:

"Күз биография вичин пешедиз вафалу, тежрибалу пешекарбин чешне я. Күз активниели, тежрибадин чөлхө мектебди көз күз күрүүнүн еримлу хун ва Россияда чадин самоуправление арадал атун патал хийр авай хейлин квалахада ийидай мумкинел гана. Күз пешекаревал гъакъни-къатдани гъурмет авуниз лайхлу я."

Казан шеъвердин кыл Н.Н. МЕТШИН:

"Дагъустандин чадин самоуправленидин квалахада международный дережадиз акъудун патал күнне чулагузай къеван зельметриз къимет гүн четин кар я. Күнне чадин самоуправленидин кесер артухаруник, муниципальный тешкилратин ишижар федеральный дережада аваз хун күз къатдани гъурмет авуниз лайхлу я."

Мумкинликтай менфят къачуна, заз көз Виридульядин "Сад хъянвай шеъверар ва чадин гъукум" организацийин Евразийский региональный отделенидин квалахада иширакунай сагърай лугууз клаңзана".

Вири улькведин машгүр политикири чи ватанэглидиз ихтиин къимет гүн чи виридан кыларин винизал. Я. Гъихътин къуллугъадал хъанатлани, Гъасен Агъмедханович халкъдиз вафалу яз амукъна, жергедин агъалийрин фикирар вилик кутуна, абурун дердияр түбкүлүрз күмекар гана. Гавиляй азас къе Дагъларин улькведа еке гъурметни аза.

Күз баркаллу юбилейдин сагъиб Гъасен Агъмедхановиччаз Аллагъади яргы умумурин чандин сагъвал гурай!

Викъегъвал къалурунай

Мегъарамдхурун райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузайвал, РД-дин МВД-дин ГИБДД-дин ДПС-дин кылдин батальондин инспектор, полициядин лейтенант Давид Фатаховаз телефон хъайдалай гульгуни ганвай Викъегъвалин орден адан багърийрив вахкун патал 28-июлдиз райондиз РД-дин къенепатан краин министр Абдурашид Мегъамедов атана.

Министрдикъ галаз къиле фейи гуруушда райондин администрациядин аппаратдин къуллугъччир, хуурерин кылери, организацийин руководителри, къанун-къайда худай органрин, общественный организацийин, гъакъни массовий информациидин такъатрин векилри иширакна.

Мярекат ачухай муниципальный райондин кыл Фарид Агъмирова 2016-йисан 15-февралдиз арадал атай бедбахтвилер дүшшүрүш рикел хана. А чавуз Дербент районда ГИБДД-дин поступал алас хай Гъамардхурун райондин агъали Давид Фатахов телефон хъана. И бедбахтвал арадал атай юкъуз Давида къуллугъдин рекъяя вичин юлдашдихъ галаз санал шак физвай автомобиль акъвазарна, машиндиз килигизавай чавуз хъиткынардай шей кардик акатна. Райондин кыли къейд авурвал, Давид Фатахова викъегъвал, уяжал къалурунин нетижада мадни еке бедбахтвилер арадал гъидай завалдин вилик пад къаз алакъна.

Гурууш кылы физвай залда Фариддин буба, диде, кайвани ва хуани авай. РД-дин къенепатан краин министр Абдурашид Мегъамедов, къуллугъдин гражданин винизал буржы тамамардайла, чанни къурбанд ийиз гъазур лайхлу хва тербияламишунай дидебубадиз сагърай лагъана ва ахпа Давид лайхлу хъянвай Викъегъвалин орден адан багърийрив вахкун.

Гуруушдада рахай муниципальный райондин Общественный Палатадин председатель Агъаш Нагъметуллаева чи обществода къанун-къайда худай органри къугъвазай ролдикай лаъдан.

Давид Фатахова вичин вахтунда келай Мегъарамдхурун 1-нумрадин юкъван школадин директор Гъуруузат Къадировади Давид Фатахован экъу къамат рикелай ракъур тийдайди, акъалтзаявай несил ватанпересвилер руғъдаллас тербияламишунин карда адан къегъвал винизал чешне къейдна.

Эхирдай райондин кыл Фарид Агъмирова РД-дин МВД-дин министр Абдурашид Мегъамедов райондиз атунай сагърай лагъана, ведомстводихъ Республикадин, улькведин хатасузвал таъминарунин карда гележегдани агалкъунар хана клаңзавайди малумарна.

“Шарвили” - 2017

Чун ШАРВИЛИДИН весийриз вафалу я!

“Халкъдин гъал-агъвал хкажун, Ватан кълан хъун, ам душманрикай хувьз гъазур хъун - ингье и суварин асул метлебар”.

И.М. ЯРАЛИЕВ

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ,
Дагъви ШЕРИФ

2017-йисан 29-иулодиз Ахцегъя, Шарвили пагъливандин ватанда, 18-сеферда лезгийрин игитвилин эпосдин сувар лап вини дөрежадин тешкилтувал аваз кыле тухвана. Эпосдин сюжеттин күмекмалди лезги халкъдин милли руьгъ, къанажагъ уяхарун, виликан гъайбатлувал арадал хун, акъалт-заявай неисилар ватанпересар яз тербияла-мишун, стха халкъарин дуствилин алакъя-яр мягъкемарун лишанамишавай и сувар вичин мана-метлебив агакъна. Гъакъикъат-дани, ам гила неинки са лезгийрин, гъакъ Дагъустандин халкъарин уьмуърдан къетлен вакъиадиз элкъевнена. И кардин гъакъиндай республикадин, улькведенин къуд патай Шарвилидин тіварцел хквездай къанажагъалу мугъманрин къадардини шагыдвалзана.

Шаксуз, “Шарвили” сувар ахцегъвийриз пары багъя я. Гъавилий абур гъеле виликама-миз михъвилер ийиз, кучеярни майданар талуу тир лозунграйдини плакатрали бе-зетмишиз, мугъманар къабулиз гъазур жез-ва. Адет тирвал, суварин пакамахъ Келез хивий къавалри зуьрне-далдам-сегъерар яза-ва. Им суварин шадвилерив эгечизавайдан гъакъиндай эл хабардарзай, къуларал къажъбанар эзигиз, мугъманар къабулиз ва абуруз чин милли майданар къурмишиз эверзавайвилин лишан я.

Ингье, милли авазрин ширин ван ва шиш-кабабинни самоварар развой атиргум кылеллаз къадим шегъердин майданрал Агъул, Докъузпара, Мегъарамдуруйн, Су-лейман-Стальский, Къурагъ, Хив, Табасаран, Дербент. Къайтагъ ва маса районрин векил-рин дестейри чин милли культурадин майданар гъазурзана. Анал гъилин-туплун сенят-карвилерин выставакаяр ачухзана, мани-ма-къамрин демер кутазва, милли түннар-суф-раяр къурмишава. Эхъ, саки гъар са майдандихъни, гыле сугъуурдин тур авай, вичин Шарвилини руьгъдин регъбер Касбуба ава. Абуру итиж ийизвай вирибуру хушвиледи къаршиламишава, түнн-хъун дадмишун теклифзана. И юкъуз Ахцегъяр Дагъустандин халкъарин дуствилин алакъяяр мягъкемар-заявай къетлен майдандиз элкъевнай лагъай-та жеда!

Сядтин къудалай гаттунна суварин сагъибар, райондин хъурерин кылди-кылди делегацияр, гъевескар артистар ва гылера цу-

кверин күнчлар авай аялар, кыле райондин руководство аваз, багъа мугъманар къаршиламишун патал Гъурун къамун майдандал физва.

Вилик Чеперин зиiring атлуюр кваз багъа мугъманар атана. Ахцегърин баркаван чилел абур зуьрне-далдамдин ванцелди, нисини фу газ къаршиламишава. Са герендилай вирибу Шарвилидихъни (адан ролда къакъави Рамидин Сулейманов къугъазвав) чадин таватрикъ галаз “Лезгинка” къульнуник эчеч-зава. Абурун арада РД-дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибов, суварин оргкомитетдин председатель Имам Яралиев, республика-дин кылелпатаан территориальный округа РД-дин Къилин патай тамам ихтиярар ган-вай векил Энрик Муслимов, РД-дин Халкъдин Собранин бюджетдин, финансрин ва налогрин рекъяя комитетдин председатель Сейфуллагъ Исакьев, РД-дин финансрин

тири), йисалай-суз артух жезвай элдин сел, адет хъанвайвал, милли майданрилай, къуль-не архитектурадин дар күнейрай түз, 300 къарцил гурарай винелди эпосдин къисайрихъ галаз алакъалу Келез хивел - Шарвилидиз эзигнавай ротондадал - хкаж жезва. “Шарвили! Шарвили! Шарвили!” - лагъана эверна, адан руьгъдиз икрамунин сирлу адет тамамарун патал.

Эпосдин суварин серенжемра къетлен чка, гъельбетда, районрин милли майданри къазва. Ахцегъ УСЗН-дин вилик сифте гъал-тзавай Агъул райондин майдан чи лап къуль-не мани-макъамринн милли түннин чеш-нейралди, ахпа гъалтзавай Мегъарамдуруйн райондин майдан симинин пагъливандардин тарихдиннин культурадин къадим ядигарралди, Ахцегъ райондин Культурадин къвалин патав чка къунвай Докъузпара райондин майдан ашукурин искусство къалурунади (инал машгъур ашуку Шемшира устадвиледи халкъ руьгъламишавай), Табасаран ва Хив районрин саналди тир майдан лезги халкъдин лап рикелай физвай къуль-не жавагъир манияр тамамарунади тафават-лу тир. Инсанрин фикир районрин майдан-рал халкъдин кважъздавай сеняткарвилер ачухнавай выставакайрални “мастер-класс-рал” жэлб жезвай. Икъ, Даҳадаев райондин майдандал ата-бубайрилай ракъуяя яракъяр расунал машгъул Гъасан Ражабова вичин ва хай Харбук хуруун устларрин яракъярин выставка ачухнавай ва тамашачийриз ада надир гапурарни чукъулар түккүрунин бязи сирер чирзавай.

Сулейман-Стальский райондин майдандал Набиулла Залимханова Чечнядай тир вичин дуст, Дуба-Юртова хъенччин къапарин карханадин директор Серражды Багаева-вахъ галаз инал къват хъанвайбуруз чепедикай геттэяр түккүрзавай жууре къалур-завай. Еке чка гъакъ аяларин художественный яратмишунрин къвалин выставкаризни ган-вай, инсанри абуруз итиж ийизвай.

Сувариз талукъ яз, культурадин маналу серенжемар Ахцегърин край чирдай (кылди къаучутла, ина Санкт-Петербургдай хтанвай ахцегъви, машгъур художник Октай Алирзаева вичин яратмишунрин выставка ачухнавай) ва культурадинни искусстводин музей-ра, спортдин майданрал милли 4 журедай (путар хкажун, къван гадарун, гъилер ялун ва цил чуугун) къизгъин бягъсер тешкилнавай. В. Эмирован, Къ.Агъасиеван, М.Айдин-бегован тіварарихъ галай ял ядай багълара ва масанрани шадвилин мярекатрал звал

министр Юнус Саадуев, Дербент шегъердин кыл Малик Баглиев, алимар тир Гъамидуллагъ Мегъамедов, Фейзудин Нагъиев, Къиблепатаан Дагъустандин районрин регъбер-рар ава. Мугъманрив аялри цуьквер вугана. Ахпа машинрин циргъер Ахцегъиз ахмиш хъана.

Гатун зегъем гъавадизни килиг тавуна (и юкъуз Ахцегъя сериндин 37 градусдин чими

алай. Спортдин милли жууреяй акъажуна-ра гъалибвал Мегъарамдуруйн райондин пагъливанрин дестеди къазанмишна.

Суварин къилин серенжемар ва “лезги гъетерин” гала-концерт сядтин садан зураз СССР-дин Игит, лётчик Валентин Эмирован тіварунийн галай багъда кыле фена. Жемят, гаплал-раплал хъана, шабалат тараарин серин-рик түнн-хъун ийиз, милли алатрин авазрий лезет хүдиз ацуяявай. Парабуру, сегъ-недал вил алац, ачу залда чаяр къунва. Са герендилай сегъе түнн “Лезгинка” къуль-налид ачу хъана, анал Шарвили пагъливандин руьгъдин регъбер камаллу Касбуба атана.

“Ийизва къе гила ваз дад,
Гъамарикай чун ая азад,
Чи гуьгульар жедайвал шад,
Циферикай хкеч вун,
Ша, майдандал экъеч! вун...” - хуралай
бенд кленна, ада пудра “Шарвилли! Шарвилли!
Шарвилли!” гъараюнди майдандал гъиле
зурба тур авай пагъливан пайда жезва ва ада,
элдихъ элкъвена вичин машгъур веси эзбер-
зева:

“Аманва зун күв гъарайдиз,
Гъам- хифетриз ийиз чара.
Акеазва заз югъ-къандавай
Куб зипллетар жезва пары.
Зи лезги халкъ, зи хайи халкъ,
Сад-садаз хъухъ арха, даях!...”

Халкъдин вилик эпосдин таъсирлу игитар (сегънеда эпосдин къаматрал лезгийрин Госмуздрамтеатрдин актёрап тир, РФ-дин лайихлу артист Абдул Гъабибовани актёр Казбек Думаева чан гъана) гуя гъакъкъин къаматриз элкъвеза. Касбубадин теклифдалди Шарвилли, гъиле залан турни аваз, инсанрин гъал-аъвалинни игтияжар чириз, абуруз къумекиз, къадим шегъердиз эвичъзава...

Микрофондихъ Ахцегъ райондин регъбер Осман Абдулкеримов гала. Ада нубатдин сеферда мугъманар Ахцегърин къадим чилел, милли эпосдин 18-суварик тебрикуналди ва райадминистрациядин патай абуруз и лишанлу вакъяна мубаракунади, суварин концерт ачухун малумарзава.

- Дагъустандин руғъдин ирс арадал хкизай “Шарвилидин” сувар къиле тухун, РД-дин Кыл Рамазан Гъажимурадовичани къейд авурвал, Виридагъустандин дережадинди хъанва. Эпос - им чи халкъдин къадим тарихдин гъакъиндай шагъивалзавай сивин яратмишунрин кукъуша ва адан къилин игит Шарвилиди халкъдин пак мурадар-къастар къалурзава. Забит Ризванованни Байрам Салимован, Агъед Агъаеван, маса алмиринни писателирин, журналистринни общественный деятельрин гъакъисагъ зегъметдин нетижада арадал хканвай куынне эпосдин асул манаметлеб жегъил несил ватанпересвилин руғъдаллаз тербияламишун я, - къейдна ада.

“Шарвилли” эпосдин суварин тешкилатчи Имам Яралиеваз заз къилди чухсағыл лугъуз къланзава. Улькведа авай кризисдин гъаларизни килиг тавуна, хайи ватан яшайишдинни экономикадин жигъетдай аваданламишунник чин пай кутазвай карчияр тир Жигерхан Сулеймановаз, Жамалдин Пашаеваз, Абдулселим Палчаеваз бар-калла! Район вилик тухунин карда РД-дин лайихлу муаллим Магъмуд Абдулкеримован тъварунхъ галай мергъяматлувилин “Просвещение” фондунин алахъунарни къейд тавуна жедач. Абурун къумекдалди Ахцегъя ял ядай къве парк, Хурурга Культурадин къвал тукъуру хъувунва, мукъвара ана “Просвещенидин центр” ачухда. Ци Цуругъа футболдин

майдан ишлемишиз вахканва...”, - лагъана Осман Абдулкеримова.

Гаф РД-дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибова къацуза. Вичин ва РД-дин Кыл Рамазан Абдулатипован, РД-дин Халкъдин Собранидин ва Гъукуматдин патай суварин иштиракчияр ада рикъин сидкъида тебрикзава.

- “Шарвилли” эпосдин бинеда халкъди агъзур ийисара яратмишна чав агақъарнавай къисаярни риваятар ава. Къенин йикъалдини им лезгийрин сивин яратмишунрин виридалайни багъа ва къилин эсер я. Амма эпосдин игит Шарвилли са лезгийрин вай, викъегъвал, ватанпересвал, зегъметкешвал, дуствилил вафалувал къалурзавай дагъвидин умуми къамат я. Эпосдин игитрин къаматри, халкъдин хъсан адетри чи руғъери чим гузва, рикъе агудзава, - къейдна А.Къарибова.

Микрофондихъ суварин оргкомитетдин председатель Имам Яралиеваз теклифзава. Ахцегъирияни мугъманар тебрикуналди, ада лагъана:

- Гуърметлу дустар! Къе чун нубатдин сеферда лезги халкъдин игитвилин “Шарвилли” эпос рикъел хкун, адан югъ къейд авун

ва аяларни хтулар хушбахт ийиз къланзава. Хайи чал, тарих, бубайрин баркаллу адетар хуынин ва абуради акъалтзавай несилар дуъздаказ тербияламишунин жигъетдай Шарвилидин пак весириз чун вафалу я. Сагърай чи зурба тарих ва хъсан гележ! Сагърай Шарвилли!

Республикадин къиблепатан территориальный округда РД-дин Кылини патай тамам ихтиярар авай векил Энрик Муслимова, эвлимжи нубатда, “Шарвилли” эпосдин сувар арадал гъайи Имам Музамудиновиҷаз сагърай лагъана. “Эгер чи халкъиди Шарвилли пагъливан авачиртла, ам яратмишуниз чун мажбур тир. Аллагъиди шукур хъуй, чаз Шарвилли, халкъ уяхарзавай ва виликди тухузтай хъсан идея авайди. Вучиз лагъийта, къенин юкъуз чаз Шарвилли герек я. Ахътин къегъал хва чи гъар са къаве, хуыре хъана къланда”, - алава хъувуна ада.

Ахпа ашукъ Алиханан ватанпересвилин “Зи лезги халкъ” манидилай башламишна, сегънеда тамамвиледи суварин гала-концертдин иштиракчирин ихтиядра гъатзава. Баку шегъердай атанавай Зурия Заловадин (“Дидедин чал” мани), Дербентдин хореографиядин “Гъунеш” дестедин, машгъур манидара тир Мегъамед Алиберован (“Мубаракрай”), Алиядин (“Диде”), Пьер Айджодин, “Ты супер” телеконкурсдин лауреат Карина Исмайлова вишин патай Дербент шегъерда яшайишдин къаве ва Осман Абдулкеримова Ахътин райондин патай “Тайота 200” маркадин автомашин пишкешна.

“Шарвилидин” дипломизни премијизи гъакъ РГВК “Дагестан” телекомпанидин художественный программадин директор Гульлер Камилова (“Ахцегърин къеле” фильм-

патай къадим Ахцагъ шегъерда къаве хъанва. Суварин кесерлупулни метлеблувал ва сергъятар гегъенш хъунал чна шадвалзава. Дағъустандин халкъар сад-садав агудзавай и суварин къумекдалди, яратмишдай гъакъисагъ зегъметдал чаз чи ватан мадни гузел

дай), РД-дин лайихлу художник Сейфедин Сейфединов (Дагъустандин изобразительный искусство вилик тухунай), республикадин “Лезги газетдин” политикадин отделдин редактор, писатель Нариман Ибрагимовни Сулейман-Стальский райондин культурадин хилен руководитель, машгъур шаир Майрудин Бабаханов, табасаран чалал акъатзай “Дагъустандин дишегъли” журналдин редактор, писатель Сувайнат Куъребегова (милли литература вилик тухунай ва “Шарвилли” эпосдин тематика машгъур авунай) лайихлу хъанва.

Жегъилар ватанпересвилин руғъдаллаз тербияламишунай Ахцегъ райондин ветеранрин Советдин председатель Хайируллаев Велиеваз, физкультурадинни спортдин рекъяй агалкъунрай, Мегъамед Алишеваз, Межид Исмайлова, Загидин Сулеймановаз ва хурурый майишатда гъакъисагъвиледи зегъмет чуగуан Эльдар Сурхаеваз Ахцегъ райондин къилин патай гуърметдин грамотаяр гана.

Суварин шад ва гурлу мярекатар нянин сятдин къудац Келез хивай цавуз гужлу фейерверкар ягъуналди давам хъана.

Бегъер -2017

Мұштерийрал ағакъарзана

Хазран КЫСУМОВ

Гатун са йикә хъультуын са варз тухарда, лугъузва бубайрин камаллу мисалда. Гъакынкъатдани, гад - им йисан къене зегъмет чуругуна арадал гъанвай бегъер къватл хъийдай вахт я. Сулейман-Стальский райондин хуърун майишатдин карханайрин, лежбервилинни фермервиллин ва хуси майишатрин зегъметчияни ийкъара багълара,

И.Мирзаметовани Н.Бабаева алучайрин бегъердал шадвалзана

салара ва никлера ағакъанвай емишрин, майвайрин, техилдин бегъер къватл хъувунал машъул я. И къалахар къиле физвайъал чиран патал, райондин хуърун майишатдин ва сұрсетдин управленидин къилин пешекар Изамудин Мирзаметовни газ, чун емишар къватл хъийизвай лежбервилинни фермервиллин ва хуси са шумуд майишатдиз фена.

Герейханован хуърун зегъметчиян лап фадлай багъманчивилел машъул я. Советрин девирда ина кардик квай "Герейхановский" совхоздин тівар республикадилай яргъарани машъур тир. Гзаф маса майишатар хызы, и совхозни чікана, багълар

хъсан агроном тир Назим Бабаева реъбервал гузва. Ада чун вичин майишатдих, ана кыле тухузвай къалахрихъ галаз ташишарна.

- Чахъ 20 гектар алучайрин ва 7 гектар шефтеприн багълара, - лугъузва Н.Бабаева. - Алай вахтунда вири къуватар алучайр къватл хъувунал желбнава. Көз аквазва хыи, и къалах хъсан тешкилувал ва ериш аваз къиле физва. Ағакъанвай алучайрин бегъерни экология-

чаяр Махачкъаладиз, Къизляриз, Дербентдиз ва Урусатдин шеъгериз ракъурзана, - давамарзана ихтилат КФХ-дин иесиди. - Идалайни гъейри, чна алучайр чқадални маса гузва.

Чун фейи юкъуз КФХ-дин багъларай алучайр къватл хъувунал Бабаеврин күд хизандин векилар ва гъакы гуз къунвай касар, санлай 53 рабочий, машъгул тир. Бес къадар ящикарни хканы чқадал алай.

Малум хъайивал, шефтеприн 7 гектардин багъларай 3 гектар бегъердал атанвайбур я. Багъда шефтеприн тарифдин бегъерни ағакъанава, къе-пака абуру къватл хъувунини эгечіда.

Герейханован хуърун мулкунал багъманчивилел машъул арендаторрин къадар газаф я. Абурукай сад Жамиля Къараҳанова я. 2002-йисуз ада 64 сочын чил 49 йисан муддатда арендада къачуна, ана шефтеприн, шұмъяғын, чұхверринг, ичин, алучадин къелемар цана. Къе адакай чешне къачуниз лайхлу бағы хъанва.

- Алай вахтунда за фад дигимиш жезвай шефтепар, алучайр атұзу, чқадал мұштерийриз маса гузва, - лугъузва Жамиля Къараҳановади. - Зи багъ

Ф.Аслановади алучаяр атұзу

Ж.Къараҳанова атай шефтепар газ

тахай мисал хъана. Гүлгүйнлай чилин къадир авай инсанри ңиийи багълар күхтұна, КФХ-ярва ЛПХ-яр тешкил хъувуна. "Магомедсадик" тівар алай лежбервилинни фермервиллин майишат къе районда къенкүвичи, гъам багъларин майданрал, гъам гъасилзаяв сұрсертрал гъалтайла, вилик жергейра авай карханайрикай сад я. Ада-

дин жиғиетдай михъиди, хъсан еридинди я.

- Гъахъ я, бегъер тариф аүнлиз лайхлуди я. Күнне алучайр чқадал маса гузвани, тахъайтла, шеъгериз рекье твазвани? - хабар къуна за.

- Көз аквазва хыи, чи багъдин къилихъ рефрижераторар галай гужлу къве машин ақвазнава, гъабуруз яғыз, чна алу-

шегъре рекъин къередив гва, гъавиляй мұштерийрин патахъай къитвал авач. Гъа икъл, за гъар 2002-йисуз жува гъасилай продукция чқадал маса гузвайди я. Хъайи къазанжиди багълариз ақъатай пулуннин тақвтарни арадал хизива, хизан патални дуллук амуқзава.

Емишар къватл хъувунин къалахар Ағъастал-Къазмайрин, Цийи Макъарин, Эминхұрлын ва маса хуърера кардик квай фермервиллин ва хуси майишатрани къиле физва. Къилди къачуртла, Эминхұрле арендаторар тир Казим Бабаева, Славик Къасумова, Абдуразак Сакаржаева, Къасум Яхъяева чипин багъларай къватл хъувур хутарин ва алучайрин сифте бегъер мұштерийрал ағакъарнава.

- Алатай 2002-йисуз райондин карханайри, КФХ-ри ва ЛПХ-ри, санлай къачурла, 16500 тонн емишар къватл хъувунай, - лугъузва Изамудин Мирзаметова. - Цинин 2002-йисуз багълара вири емишрин тарифдин бегъер ава, гъавиляй районда 17000 тоннадилай тімил тушиз емишарни къватл хъийида.

Гад агудзана

Райсудин НАБИЕВ

Сулейман-Стальский райондин са шумуд майишатда гад агудунин къалахар къиле физва. Абурун арада лежбервилинни фермервиллин "Курхуър" майишатни ава. И карханадин магъсулдарин вилик, санлай къачурла, 253 гектардилай виниз никлера техилар къватл хъувунин месэлә ква. Им, алай девирда комбайннирикай, күдай шейиникай авай дарвал, техникадин запасдин частарин виниз тирик къиметар фирирда къурла, реғъядиз гъализ жедай кар туш.

Артурни Ифрат къалахдин эгечідалди вилик

Гъар хъайила, курхуърунвияр и месэладив жавабдарвилелди эгечінава. Гъарда вичин къайғы виликамас ийизва, сада-садаз күмекар гузва, гаф ақатдай кас-мас жагъуриз, къерехдайни күмек желбазава.

Гад агудзана вахтунда чи жеғиприни активнидакас күмекар гуз, гыч тахъайтла, никлера түктер къадайла, чипивай жедайвал гыл жарғы ийиз хъанайтла, хүпі хъсан же-

мет чуғазава. Лагъана къанда хыи, пакамлай нянин геждалди никлекъевзай комбайн акурла ри-клик шадвал ақатзава. Гъиле авай участокдай муквара техил къватлана күтаядайвал я. Ахпа Артураны Ифратта нубатда ақвазнавай Нариманан, Тарланан, Велиметан ва Мусаибан участокрай техил къватл хъийиз күмек гуда. Вичин участокда къалах күтаядайла комбайндин штурвалдихъ Сефер-

Сарыбұғыда къуль машиндин зыларзайла

дай. Абурун сұрсерт гъасилун патал чуғазавай зегъмет гъихындиди я. Чипин вилералди ақвадай, фан къадирни жедай. Амма им жеғипар хуърун майишатдин къалахар ерли машъгул жезвач лагай чіал туш.

Төлелеги, санлай къачурла, 114 гектардай техилрин бегъер къватлана. Лагъана къанда, жеғипар арендаторар тир Къудрата, Арсена, Марсела, Маллабудади, Арчана чипин участокрай (45 гектар) техил къватлана күтаядайла. Гад агудунин сифте эгечілай Таиров Тайымирзедини 7 гадай бегъер вахчунва, 30 гектар гъеле вилик кума.

бенги ацуқьда ва къалах мадни йигиндакас еримлу жеда. Вилик лағайтла, гъеле 139 гектар техилдин никлек кума. Бегъер пучвилер ава-чи къватлун патал магъсулдарри алахай гъар са йикъакай тамам-вилелди менфят къачузва ва лап мичи жедалди къалах ақвазарзава.

Гъелбетда, шофердин күмек галаачыз гад агудунин къалахар фирирдиз гъун четин я. И важибул кар 15 йисан тежириба авай шофер Эмирханов Равидина хиве күнва. Ада комбайнди къватлана вилик кума.

Экологиядин вакспийдин йис Төбиат гүзел я, ам хульх!

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Россиядин Президент Владимир Путин гележегдани инсаниятдин яшайишдин шарттар хъсанарунин, сагъламвал мягъкемаруунин фикирдалди 2017-йис Экологиядин йис яз малумарна.

Чи республикадин Кыл Рамазан Абдулатипова, и кардиз къуват гуналди, алайди Экологиядин вакспий хънин йистирди тестикварна.

Государстводин Советдилай башламишина, виринра жавабдар инсанри гъавадиз, чилиз, циз чиркинардай, зиянлу шейэр ахъя тавун, промышленностдин карханайри цийи технологияр ишлемешнунанди, төбиат хүнн патал вири серенжемар къабулна кланза-вайдакай лагъана.

Малум тирвал, чан алай ва алачир төбиат гъамиша сих алакъада ава.

Инсан төбиатдин виридалайни кылини яратмишун, акыулдалди, гъилералди ам тукъузырзай архитектор, усттар, флялени я.

Машъур алим Мичуринлаяньай: "Чавай төбиатдин мөртвыматтувал гүзленишиз акъвазиз жеда, ам адавай къаучун чи буржи я".

Перестройкаи экономикадиз, яшайиш-диз хыз, төбиатдизни чурукла таъсирна.

Гъукуматдин планралди зөгъметчийри кутуннин миллион гектарралди багълар, узумумухар, тамар тергна, халкъдиз гысабиз тежек къван зиянгар гана...

Алай вахтунда и кардин гъавурда акуна. Чи улькведа, республикада, районра, хуремпа багълар, узумумухар, тамар кутуниз ва абурукай менфят къаучуз, төбиат гүрчега-рунин еке фикир гузва. Кылдин программаяр тукъурын, миллионралди харжияр ийизва.

И карди төбиатданчи кан хизва, зөгъметчийриз къвалахни жезва, яшайишни вилик физва.

Законри, программайри багълар, узумумухар кутадай, чилер ишлемешдай ихтиярар вирибуруз ганва. Гъакл хъайила, чна кылдин ЛПХ-яр, КФХ-яр ачухна, гъукуматди гузтай пулдин таъватарни ишлемешнан, төбиатдан чан хүнн ва ам менфялтудаказ ишлемешнун лазим я.

Кыблепатан Дагъустанда заң гъар юкъуз аквазай Стап Сулейманан, Хив, Агъул, Кыургай районрин мулкаралай 50-дав агақына хуремперин ағылайтар дагъларай арандиз күч хънна. Техилар цадай талаяр, веък ядай чилер, багълар, мал-лапаг худай дагълар баябан-диз амуънава.

Гъар йисан зулун эхирра, гатфарин сифтедай бул векъер-къалар экъечина, къуранвай чайра цаяр къазва.

Нетижада кул-кусар, тамар, чульлар кузва, инра авай вагъши гъайванарниничирар терг жезва.

Күч хъянвай хуърерин мулкарал Совет гъукумат тешкил хъайи сифте йисара (1918-1921-йисарин граждан дяведин четин вахтунда) дяведин фондуни В.И.Ленинан тъварунхъ къве пут живе рекъе тур Хпукъирин майдандал алай живе хкудзавай шахта, Чатлан лекъвел алай тахтадин завод, Цнаприн, кульне Фригъирин, Архитприн шахта, хурун майшатдин гегъенш мулкар гъияль вегъенва.

Ажек жедай гъукуматди, алай девирдин карчайри, бизнесменри, хайи ерийрихъ рикл кузвой гъар са касди и менфялту чилерал, дагъларал, шахтайрал чан хканайтла...

Инсаният къвердавай вилик физва, малдевлет, шейэр гзаф ва яшайишдин шарттар, истишинар артух жезва.

Къенин йикъан тимил хийирдиз килигиз, пакадин миллионар гадарзана. Тамар акатайвал атлуга, ахла кузва, төбиатдин абур тир вагъши гъайванар,ничирар язва, тергзана. Шеърра, районра тарап, паркар хуидиз, санъисаб авачир къадарда къакъан къвалер эцигиз, маса гузва. Инсаниятдиз эвэлимжиди тир сүрсөт гузтай майшаттар, мулкар, малкъара риклелай алуудана. Төбиат инсафуз-виледи чиркинарзана. Ахла субботникар тухуз, аквадай чакъар михъзана, "мег зизи, къамни дуду" ийизва. Таквадай чакъар хъуртарилизни зирзибилирээ элкъвенва...

Районра, хуърера агъзур тоннралди гъасилзавай къизилдив барабар тир лапагрин сар, цүд агъзурралди лапагрин, цеъгерин хъицикъар, чехи маларин хамар чульлериз, вацариз, тамариз гадарзана, төбиатни чиркинарзана.

Дунъядин күд патай гъизавай продукттар, шейэр ящикира, шешелра, бутылкайра, баклишайра, банкайра, пакетра аваз ва масакла чакъирал агақарзана. Ичли хъайи къакъажадин - тарадин иесисвал ни ийизва? Къабулдай чакъар тахъуниз килигна, төбиатдин чинал гадарзана.

А зирзибилирээ тиш хуъкурьуз незвай гъайванарни вишералди рекъизва.

И ва маса кимивилер арадай акъудун патал экологиядин министерводи, шеъррин, районрин, хуърерин кылери төбиат, экология хънин рекъяй серенжемар къабулун, комитеттар, секцияр тешкилун, абурун жавадарвал артухарун лазим я.

Къчеяр къакъажна, зирзибил къватына

чи КОРР.

Эхиримжи вахтара Мегъарамдхурун районда Экологиядин йисас талкуъарнавай са жерге серенжемар кыле тухвана.

"Экологиядин десантдин" сергятра аваз тешкилнавай нубатдин миракат 23-иодлоди хъана, хабар гузва Мегъарамдхурун райондин администрациядин ифтихар.

Ихътин миракатар тухунин макъсад гъар са касдин рикл төбиат хънин, адав мукъятдиз эгечүнин гъиссер тун, акъалтзавай несил хайи хуърун, райондин төбиатдин дикъетдивди, игътиялтудаказ эгэ-чиз вердишарун, тербияламишун я лагъйтла жеда.

Экологиядин серенжем кылые тухунин теклиф гайди ва ам тешкилайди муниципалный райондин чадин самоуправленидин органрихъ галаз алакъада хънин ва гражданарин арзайрихъ галаз къалахунин отдел я. Серенжемдин тереф райондин администрациядин жегъилрин кариин ва туризмдин рекъяй отделди, райондин Жегъилрин парламентди ва волонтерри хвена. Нетижада экологиядин серенжем гегъенш майдандар тешкилнавай миракатдиз элкъвена.

Серенжемда райондин Филерин, Къеъир-Къазмайрин, Тагъирхурун-Къазмайрин, Билбильхурун-Къазмайрин ва Самур хуремперин кылери активндиказ иштиракна. Къейдна къанда хви, карда гъам жегъилри, гъамни чехи несилди төбиатдин эгечүнин жигъетдай чипин фикирар сад тирди, яни алуқазавай несилриз яшайишдин сагълам тир шарттар, михъи төбиат тун гъар са касдин буржи тирди малумарна.

Миракатдин сергятра аваз гъам хуремперин къчеяр, гъамни гъульпун къер зирзибилирээ михъна, къайда тұна. Экологиядин субботникдин иштиракчыри къватнавай зирзибил "ЖКХ" МУП-ди чара авунвай машинра аваз лазим чадид тухвана. "Михъивал къакъажавай чада вай, михъиз хуъзвай чада жеда" лугъудай мисал рикл хизи къанзана. Эгер чакай гъар сада и мисалдал амал авурутла, са шакни алач, инсаниятдилай экологиядин галаз алакъалу гзаф къадар месэләяр гъялиз алакъада.

“Мебель - Интерьер - Дизайн - 2017”

Жасмина САИДОВА

15-17-сентябрдиз Махачкъаладин Р.Гъамзатован тъварунхъ галай Милли библиотекадин дараматда республикадин мулкунал 6 латыс сеферда тешкилнавай, маса ульквейрин карханайрин иштираквални авай "Мебель-Интерьер-Дизайн" маҳсус выставка-ярмарка кылые фида.

Идакай арбе юкъуз "Дагъустандин правда" газетдин редакцияда журналистихъ галаз хъайи гуруншадал республикадин выставкайринни маркетингдин "Дагъустан-ЭКСПО" центрадин директор Мельамед Саруъланова хабар гана. Пресс-конференцияда РД-дин алишвиришидинни промышленный палатадин (ТПП) вице-президент Александр Шевченкодин иштиракна.

"Эхиримжи са шумуд йисуз, улькведа арадай атанвай кризис себеб яз, мебелдин хилени бязи дегишилдер хъанва. Къилди къачуртла, республикадин карханайри гъазурзай мебелдин машъурвал артух хъанва. Идан себеб, гъелбетда, къиметар ужуз хуунхъ галазни алакъалу я, амма мад са себеб ам я хъи, чи устларин гъиликай хкатзаявай шеъррин ери неинки усал туш, гъакни са къадардин винизни я. Амма муштейриз и кар чин вилеради акун, республикадин мебелдин карханайри базарда инанмиш чакъун патал вахт-вахтунда выставкайр тухун чарасуз я", - малумарна Мельамед Саруъланова.

Малум хъайивал, республикадин меркез пуд йикъан вахтунда Кеферпата Кавказдин мебелдин бизнесдин центрадиз элкъведайвал я. Ина Москвадай, Санкт-Петербургдай, Краснодарский крайдай, Адыгейя, Карачаево-Черкесия, Кеферпата Осетия-Алания, Чечен республикай, Ростовский, Ульяновский ва Московский областрай, гъакни Бело-

"Мебельторг", "BELLONA", "Мајеко", "Юмаком", "Кроношпан", "Эликор", "Храный мебель", "Белоруссиядин мебель", "Престиж" ва икл мад.

"Мебель-2017" выставка жуъреба-жууре паярикай ибарат жеда. Ик, яшайишда адет яз ишлемишдайлай гъieri ина общественный чакар патал, мебель гъазурун патал ишлемишдай шейэр, фурнитура, парча, тумаж, кафеяр, ресторонар, офисар, музманханаяр патал, бахчада эзигдай мебель жеда. Иней къвалин къенпәд тамамдаказ тукъурун, безетмишун патал лазим тир пердеяр, халичаяр, цлакай къурсардай шикилар, къвалер чагурунз талукъ маса шейэр жагъида.

Мегъамед Саруъланова къейд авурвал, республикада йисалай-суз яшайишдин къвалер, дараматар гзаф эцигзайвай девирда и къвалер безетмишиз күмек гун патал мебелдин базардин сергъятар гегъеншарунхъ еке метлеб ава.

Александр Шевченкодин къейд авурвал, алай йисуз Белоруссиядин мебелдин хиле къвалин къеължайвай карчирин Дагъустандын галаз алакъаяр мягъекарнаныз къетлен фикир гуз башламишинава. "Чи республика, маса регионив гекъигайла, виридалайни екеди я. Гъанзиз килигна, выставкайра иштиракзаявай са къадар карханайри гъазурзай, адет хъанвайвал, республикада чин векилханаяр ачухзана, абуруз Дагъустанда чин бизнес тешкилун хийирлу яз акваза", - малумарна Мегъамед Саруъланова.

Чайдал рикл алайбур къватына жеда

Дагъустанда дагъдин чайдин фестиваль къвед латыс сеферда кылые тухуда. Миракат алай йисан августдиз республикадин Сулакдин канъондин мулкунал тешкилдайвал я.

Фестиваль тешкилунин макъсад Дагъустандин түльнрин къетленвилер, къилди къачуртла, дагъдин чай раиж авун я, хабар гузва Дагъустандин туризмдин министерводи пресс-къуллугуды.

Дагъдин чайдин къаришмаяр Дагъустанда, адет яз, дамах ийизвай шейэрек акатзаявай. Абурун къадарди ва жуъреба-жуурвили, дугъриданни, гъйранаразава. Гъар са хуъре кубанардай къаришмаяр гъазурунин вичин къетлен рецепт ава.

Миракатдал вири жуърейрин чаярин (адетдин чулав чайдилай башламишна векъер-къаларин чайдал агақъадал) выставка ачууда. Ина гъакни жуваз къандай къван чай пулсуздаказ хъваз жеда. Фестивалдин сергятра аваз Дагъустандин милли түльнэр газарын чирдай мастер-классар кылые тухуда, республикадин халкьдин художественный сеняктарвиллин производция маса къачуз жеда.

Сад латыс сеферда дагъдин чайдин фестиваль 2016-йисан августдиз Гуниб райондин тариҳдин мемориальный "Ватан" комплексда хъанай. А чавуз и миракатда Россиядин жуъреба-жууре регионрай ва къецепатан ульквейрай атанвай 500-далай артух мугъманри иштиракнай.

Туристилин сезон Килигдай чаяр гзаф ава

Нариман КЪАРИБОВ

"Гад гърай я", - лугъуда халъдин камаллу мисалди. Амма гад гъар сада жуван сагъламвал лигимардай, жуъреба-журе чкайриз сиягъат ийидай, хийирлудакас ял ядай вахтия. Гад гъакни туристилин сезонни я. Гъак! тирвилля къадим Дербентни гатун ва зулун варцара улькведин жуъреба-журе чкайриз къвезвай мугъманар, туристар лайхлувилелди къабулуниз вири патарихъай гъазур хъанва.

Шегъердин администрациядин культурадин, спортдин, туризмдин ва жегилрин политикадин рекъяй управленидин начальник Арсен Арухова малумарийвал, алай 1960-йисуз ва гъак! инлай къулухъни туристар къабулун, абурун ял ягъун тешкилун патал шегъерда вири къулайвилер авай 25 мугъманхана ва гъевчи мугъманханаяр, 2 турбаза - санаторий кардик ква. Санлай къачурла, анра 1220 чка ава.

Мукъвара туристилин сезондиз талукъ совещанидал ял ядай къвалиперин са жерге иесийри къейд авурвал, мугъманар патал яратмишнай яшайишин шартлар вини дөрежада аваз тешкилнава. "Фрегат", "Шаъ", "Океан", "Элит", комплекс "Европа" ва "Солнечный берег" мугъманханайра ял язвав туристрин развилил гъакъингдай маҳсус журналра авай хуш келимайри шаъдвалзава.

Къадим Дербентда мугъманриз, туристриз килигдай чаяр, дегъ заманайрин тариҳдин ивирап гзаф ава. Ина 9 музей, "Нарын-къеле" комплекс, туристилин цудалайни гзаф маршрутар кардик ква. Жалгъан дагъдин вини къиле Дербентдин ярж эцигунин къалахарни йигин еришралди къиле физва. Шегъерда мукъвара ачухнавай Набережныйдини (гъульпун къере) вичин гуъргевилелди дербентвияр хъиз, гъак! къадим шегъердин мугъманар ва туристарни гъйранарзава.

Камалдин хазинадай

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Чиновники эцигзава къелеяр,
Хъанва абуру тух тежедай дөвөяр.

* * *
Вахни къамач гила жуван стхадиз.
Папан виллик, каци хъиз,
тум галтадиз.

* * *
Паб хъайила къвалин къене
тъамада,
Гъуль - къучеда, саймиши тийиз
чарада.

* * *
Рушан абурукагърабаяр, кифер я,
Вичин намус хуъздавай руш иер я.

* * *
Аллагъди ваз яшайишдин пай
гана,
Вучиз вуна и дуныядиз цай гана?

* * *
Физватла вун кълар ийиз
мисклиндиз,
Кимени твах жува-жуе гъахъ
итим хъиз.

* * *
Дустунал на пехилвилер ийимир.
Ваз кълан тушмла, адан къвализ
гъич фимир.

Халъдин муаллимдин 80 ўис Савадлувилиз бахшнавай уъмуър

Алибек ОМАРОВ

Школадиз ам, университетдин диплом гвай жегъиль пешекар, 1960-йисуз атана. Гъанлай къулухъ адан уъмуър, ара тагана, педагогилин къалахди афурна. А зегъметдиз лайхлуп къиметни тагана амукънач: РСФСР-дин халъдин образованидин отличник, Дагъустан Республикадин лайхлуп муаллим, Россиядин Федерациядин Президентдин грантдин саъбиб, Россиядин лайхлуп муаллим, Дагъустандин халъдин муаллим... Алискер Селимханович АЛИСКЕРОВ. Ам неинки хайи Хив районда, гъакни вири республика урусланни литературадин вирилалайни хъсан муаллимрикай садяз чида. Ам, гъакъикъатдани, халъдин муаллим я. Журналистрикай сада къейд авурвал, "Хив районда саки вири хилера къалахзавай пешекар Алискер Селимхановиччан ученикар я". Адан ученикри, гъелбетда, са районда туш къалахзавайди, абуру чехи уълкени тиравл чканва.

50 йисалай гуъруш

Вад лагъай классдиз адан руководитель яз атана, а класс - школа ақалтлардади вичин гъилик кумукъавай муаллимдин роль акъул балугъ жезвай гадайринни рушарин уъмуърда гъикъван важиблуди ятла гъавурда акъун четин туш. Алискер муаллимдин гъилик школа къутъяньна, уъмуърдиз сифте камар къачур жегъилприн къадар гзаф я. Абуру чи чебни, муаллимни рикелай ракъурзавач: ара-ара выпускникар къватл жезва, чин гуърушиз адазни теклифзава. Гъар сеферда рикел аламукъдай сувариз элкъевзай ихтигин гуърушикай пуд ўис идалай вилик къиле фейс сад Алискер муаллимди къетлендака къейдзава:

- Майдин са гуъзел юкъуз Дербентда "Шахризада" ресторанда 50 ўис вилик Хивдин юкъван школа къутъянь зи эвемижки классдин выпускникар къватл хънай. А классдин 28 ученикдикай гуърушидиз къад атавай. А девирда чи районда авайди юкъван чирвилерин къве школа тир - Хивдани Къванцила. Мукъу хуърера ирид классда къелайдалай къулухъ аялар и къве школадиз къевзай. Гила ақ! туш, маса хуърерани юкъван чирвилерин школаяр хъанва. Хивдин школада анжак чадин аялри къелазва. Зи а классдин ученикар райондин къад хъяръя къевзай: Хивдай - пуд, Хъукувай - пуд, масанрайни. Гъихътин гадаярни рушар тиртла чидани абуор? Месела, Къванцигай иниз ирид километр ава. Гъар юкъуз ихтигин мензилар къачикъвачи атлаз, къевз-хъфз къелайди я абуру!

За а классдин журнални къекъвена жаътур хъувуна (а вахтарин классдин журналарни маса жуърединбур тир). Старостадиз лаъбана: куын къватл хъхъ, зав журнални жејда, чна "Уъмуърдин тарс" тухуда, килигин, куыне и 50 ўис гъикъи акъуднатла. "Хъурай, муаллим!"

Къватл хъана чун. За журналдай тъвар къелиз, гъар сад къарағъарна, адани ихтилат авуна, вич гъина яшамиш жезвата, кеспи вуч ятла, вичелай вуч алакънатла. Зун, муаллим, рази яз амукъна: бадъгават ракъурнажи ученикни аллатай ийисар. Тарс, гъелбетда, шаддини хъана, чун хъсан ресторонда ацуънавай эхир. Садра акуна заз, яшлу инсанар вад лагъай классдин учениклиз ушхар хъана... Заз вуч лугъуз къланзава: школада арадал атай дуствал абуру 50 ўисан къене хвенва! Муаллимдиз идалай хуш жедай мад вуч ава!

"За аялрихъ галаз къалахзава..."

Алискер муаллимдикай тимил къхенвач - урус, лезги, табасаран чаларал. Адакай вичикай ва адан къалахдин тежрибадикай алнимрини къизизва, журналистрини, адаа сагърай лугъузвай диде-бубайрини, гъатта адан руъдикай къачузвай школънкини. К. Алиберован "Дагъустандин муаллим" газетдиз

акъатай "Хъукувай тир педагог-новатор" макъаладай къелиз жеда: "Ам урусланни литературадин чехи неслиндин муаллимрик акатава - чеб гъакъкъи интеллигентар хъайи, зегъметдал рикл алай, чин пешедиз вафалу... А.С. Алискеров - муаллим-новатор я, ада лап сифтедилай вичикай алакъунар авай методистдикай хъиз малумарна. Райондин ва республикадин конференцийрал уруслан тарсар гунин теориядай ва практикадай адан метлеблу ва дерин докладри чепл фикир желб тавуна тунача".

Чна вирида школада къелайди я. Низ чидач къван тарсунин 45 декъвика бязи вахтара аял патал тъхътина къутъя тежер зулумдиз элкъуун мумкин ятла? Гъа са вахтунда вахт акуна-такуна акъатдай, зенинин ван атала, гъайиф къведай, уъмуърлух рикел аламукъдай тарсарни жеда! Кар, гъелбетда, муалимдил ала. Дугъриданни, фикир авурла, гъихътин мумкинвилер гузва адеддин 45 декъвика дин тарсунни яратмишдай пай ганвай педагогиз! Ам вичин кеспидин устад тирла, а тарсун къабул тийидай жуърени амукъдак: тарс-лекция, тарс-диспут, тарс-семинар... Эгер тарсунна аквадай пособияр, техника-кадин такъатар, алай девирдин цийи технологиини ишлемишдай хъайтла. Эгер тарс-и-сарапди мукъудивиди арадал гъанвай, девлетлудаказ тадаракламишнавай, районда вич чешнедиз элкъевнавай кабинетда физвата. Бес вичиз рикливай фикир гузва клас-сдилай къеце къвалах? Вахт-вахтунда тухузвай кружоқдин заседанияр, предметдай вечерар, олимпиадаяр, экскурсияр...

Алискер муаллимди лугъузва:

- Гъазур тахъана, зун тарсуниз садрани фейиди туш, я гилани физвач. Захъ атла же-гъиль ийисарилай инихъ къхенвай тарсарин планар авай тетрадар ама. Аялриз акъава, зун къалахдив гъикъи эгечизаватла. Хъайвал хъуй лагъана тазвач. Бязи муаллимар жеда эхир: фида тарсуниз, гуда къхиз са тапшургъ, вич ацуъкъда, гъак! тарсни акъатда. За аялрихъ галаз къалахзава. Заз жуван предметдиз чида, жуван чирвилер за датла артухарзава. Аялдин суалдиз жаваб тагана тазвач. Чин тийидайла, за лугъузва: за чирда, пака заз жаваб гуда. Гъавилия абуру заз гъуърметни ийизва!

Къулухъди килигайла

Автобиографиядай: "Зун 1937-йисан 15-июлодиз ДАССР-дин Хив райондин Хъукувайин хуъре колхозчийрин хизанды дидедиз хъана. Хуърун ирид классдин школа 1951-йисуз отличнибаказ къутъягъай зун Дербентдин педучилищедиз экзаменар авачиз къабулна. Ам 1955-йисуз ақалтларна, зун Дагъустандин государстводин Ленинан тъварунихъ галаз университетдик экчелни. Тарихдин филологиядин факультет 1960-йисуз агалкунриида къутъягъина, зун тарсунни литературадин ва тарихдин муаллимдин пешекар Алискер я..."

Вуч гала Алискер муаллимдин автобиографиядин куърун цаарихъ? Буба, колхозчи, - къутьне девирдин интеллигентиядин векил, араб ва фарс чалар, вичин вахтунин илимар дериндей чизвай кас. Къунши табасаранрин хуърият Тимерхан Шалбузовъ галаз санал дагълух Дагъустандиз фена, абуру ана медресада къелнай. Темирхан Шалбузовъ гуъгуънлай табасаранрин сифте просветителрикай сад хъиз чир дуньяда абурун къисметар къезилбур хъаначир. Селимхан Алискеров, фитнедики вад йисан кар атана, съргуъннай. Гъалатл ашкара хъайила, ам и вахт акъалтларди азад хъувунай.

Алискер хизанды къуд аялдикай чехиди я. Чаз ам къутьне шикилрай къилди ва таяртүшериҳ галаз акъава. Эхъ, дар йисар, кесиб уъмуър тир, амма маса уъмуър абурун чидачир. Гъа са вахтунда а къутьне шикилрилай килигизавай гадайрихъ жағын тийидай хътиң девлетни ава - чин жегъилвал. Абурун хъсандин чизвай: къелна къанда, вири эхна, пешедин иеси хъана къанда, ахпа - халисан уъмуър башламиш жеда! А уъмуърда абурун гекер я хъи, чин жегъиль къуватарни къачунвай чирвилер газ...

Дербентдин педучилищеда курсунай хъсандин къелай ирид касдиз, абурун хътиң галаз Алискеразни, а девирда чарасуз къве йисан къвалал тавуна, къилин образование къачудай ихтияр ганай. Абуру иридани, Махачкъаладиз фена, Стлал Сулейманан тъварунихъ галай педагогисттудиз (гуъгуънлай университет) экзаменар вахканай.

Алискер муаллимдиз вичиз яб гун:

- Дербентдин педучилище вичин тъвар гъуърметдивди къазвай чка тир: гъикъван акъатна айан республика чеб чешнелубур яз чидай муаллимар, алнимар, яратмишдай касар! Ана захъ галаз санал чаз вириз гъуърметтул алим, алай вахтунда республикадин парламентдин депутат Гъамидуллағ Мегъамедова, филологиядин илмири докторар тир Рагым Кельбиханова, Замир Тарланова, журналист ва писатель Феликс Бахшиева, чи истеклу шашир Кичибек Мусаева, хейлин маса бажарагълы касарини къелнай.

Гъихътин муаллимри педучилищеда чаз чирвилер ва тербиядин тарсар ганай! Мегер зи рикелай уруслан тарсар муллум, чи куратор Баланев алатдани? Регимлуму ва жумарт рикл авай инсан, тежрибалу педагог Иван Миронович дядведин ва адалай гуъгуънин ийисарин зидвилери яргъарай, Сибирдай, чи патарис акъуднавай. Хизан адахъ авачир, ам тедкиз Тагъи-задедин къчеда яшамиш жезвай. Нияхъ ахтармишна къланзай дафтари къачуна, пакадин йикъазни гъазур жез, ам унилишездиз къведай. Чазни, вичин группада къелзай буруз, эвердай. Сятдин руғдалай цудалди ацуъкъдай чун тарсар чириз, гъавурда ақъан тийидай чкаяр адавай хабарни къаз. Педучилищеда зун халисандин садваду жез эгечнай.

Рикел хъевзай бязи агъвалатри гила хъверни гъида. Гъамидуллағ Мегъамедова, амни къастунал къеви, чирвилерхъ гъараат гада тир, залай гуъгуън курсуна къелзай. Садра четин акъур сложный предложение гъикъ разбор ийидатла хабар къаз, ам Иван Мироновичан къилив фена. Аданам амзи патав ракъурна, лагъана: "И месэладай пешекар Алискер я..."

Четинвилер хъайиди я... Къалевайбур - колхозчияр, абурун пул авайди туш, гъвччи аялар. Хизандын гъал чиз, за абурувай тарабни ийидачир. Гишила амукъиз хъайитла, захъ авач, четин я лагъана за абурун чирдитуш. Гъар гъикъ ятлани, жуван къил акъудиз хъана, къелуна къулухъ чуугунач.

Къалахдин йисар

Автобиографиядай: "Университет ақалтларай 1960-йисан сентябрдилай зун Хив райондин Кашанхуърун тамам тушир юкъян чирвилерин школада урусланни литературадин муаллим ва завуч

яз къалахиз эгечна. Гуъзъульнин къелдай ийсуз зун, уруслай хъсан пешекар хъиз, Хиврин хуърун юкъван школадиз - райондин къилн школадиз хана. 1967-ийсуз заз райондин образованидин отделда къалах теклифна. Эвелдай школайрин инспекторвиле, гуъзъульнай, 1976-1988-ийсара, райОНО-дин заведующивле къалахна".

Вичи лугъузтайвал, умъурдин виридалайни хъсан къад ийс ада района халъкидин образованидин месэлайриз гана. Амма гъа йисарани муаллимвилн пеше гъилия вегъенач: датана Хивдин юкъван школада гъафтеда са шумуд сят уруслай литературадин тарсар тухун давамарна. Къад ийсан вахтунда гъар ийсуз маса школайра 50-150 тарсуниз физ, абур веревирд ийиз, жегъил муаллимиз къумекарни гуз, ада вичин тежрибани девлетлу авуна.

- Университетдин къвед лагъай курсуна къелзаяла, зун чи къунши руш Бесханумал эвлениши хъана, - сутьбетзана Алискер муаллимди. - И гатуз 60 ийс жезва чун санал яшамиш жез. Аялар чав авач, ганач Аллагыди. Жуван аялриз жедай зи къанивални вири жемятрин аялриз гана. Абур жуванбур хъана - къенин йикъалди абурухъай зун къакъатнавач...

Хъукъувави яз, 1961-ийсалай къенин йикъалди Хивдин агъали хъайи за табасаран чални чирна. Чи райондин централда авайди са юкъван школа я, ана за 1967-ийсан январдади муаллимвал авуна. А вахтунда райондин образованидин отделдин заведующий гуъзъульнай вирида Дербентдин педучилищдин директор яз чир хъайи Гъажиагъимед Къазиагъимедов тир. Ада заз пешекарар генрек тириялай райОНО-диз хтун теклифна. Зун рази хъана, анжак са шарт эцигна: зун педагог я, зав тарсар гуз са класс тур. Педагогдин къалахдивай къакъатун зи рикъл къабулначир. РайОНО-да за мулькуд ийсуз инспекторвиле къалахна, ахта 12 ийсуз - аинин заведующий яз.

Къенин юкъуз

Автобиографиядай: "За 1988-ийсалай къенин йикъалди Хивдин юкъван школада уруслай литературадин муаллимийле къалахзана. Вири и йисара зун школадин гуманитарный предметтин муаллимдин объединенидин къиле акъвазна. Школадин ва райондин муаллимар аттестация ийдай комиссийрин членни я. Образованидин хиле тухузэвай гъич са мярекатни авач за иштирак тииззвай: ЕГЭ-диз гъазур хъунин ва ам тухунин месэлайриз талукъарнавай "элкъве стопора", жегъил муаллимрхъ галаз гуъзъуша, муаллимрин авгуздин совещанийра..."

Ам руководитель хъайи эхиримжи классди алатай ийсуз школа къутягъна. Вирида ЕГЭ вахкана, са ученикдивай уруслай чалай 98 балл къаца алакъна, къуд выпускник къизилдин медалриз лайиху хъана. Абур Дагъустандин медакадемияда, ДГУ-дин экономикалин факультетда, муаллимдин пеше хягътай са руша ана филологиядин факультетда ва масанра къелзана. Мад Алискер муаллимди клас къун хъувунач, гъикл лагъайтлаши, яшари чпикай хабар гузва, амма къалахал ам алама.

- Алатай къелунин ийсуз вад лагъай классда заз гъафтеда мулькуд тарс эцигнавай, - сутьбетзана Алискер муаллимди. - Сентябрдилай 6-классда абуруз тарсар гун давамарда. Гъелбетда, школада ва райОНО-да тухузэвай вири мярекатрани иштиракзана. Шаз еридин образование гузвай школаяр тайинарунин Вирироссиядин конкурс къиле фенай. Саки 10 агъзурдакай гъалиб хъайибурук чи школани акатна. И кардик зи пайни хъунал завай разивал ийиз жеда.

Куърелди, зун къени къалахдик кумай уруслай чаланни литературадин муаллим я. Жуван рикл алай, 57 ийсуз тухвай къалахдивай къерех жедай фикир захъ авач. Гилани, гъа вилкайдай къиз, гъар са тарсуниз тухузэвай жезва. Гзаф вахтара къуланфералди къале столдихъ ацукана амуказана. Тарсарин материалыарни артух, методиканы муракаб жезва эхир. Цийи шартлара гуъзъуна амукана виже къевдад... Мад вуч лугъуда? Жуван пешедиз зун эхирдалди вафалу я. Маса са кардини зун вичелди ялнач. Педагогдин къалахда заз жув жаъжана. Эгер зун бахтлу ятла, гъа идалди я.

"Берекат бул авай хуър..."

Надият ВЕЛИЕВА

"Къеплир, Къеплир, гуъзел я вун,
Булахривни баъзларив.
Раклар ачу къалеривни,
Къакъан къацу дагъларив.
Берекат бул авай хуър,
Гуърмет, абур авай хуър".

Ицарар шаир, композитор Асеф Мегъмана Къеплирин гуъзел тлебиат, баъзлару баъзлар, берекатлу никлер, къакъан дагълар, гъамга хътин яд авахъзайвай къайи булахар, таза аялдин темен хътин михъи гъава, инсанрин ачу риклер, мугъманпересвал вичин вилералди акурла кхъеиди тир. Къурагъ районда чехибурукай тир Къеплирин хуър са вахтара неинки районда, гъакл рееспубликадани твэр-ван авайди, машгъурди тир.

1942-ийсалай хуъре юкъван школа кардик ква. Ана неинки къеплирин, гъакл къунши хуърай къевзай гзаф аялрини къелзай. Абуруз къулай хъун патал школадин къвалав интернатни ачухнавай. Даведилай гуъзъунин йисара Дағъустандиз Россиядин гъар са пиплай хъсан чирвилер авай жегъил муаллимар атанай. Абуру Дағъларин улькведин аялриз савадлувал гана, къелиз-къиз чирна дуънъдикай хабардарна, сиве мез туна, хъсандин тербияламишна, къелунрал ашкъиламишна. Дағъустандин агъалийри абуруз рикъин сидкъидай чухсагъул, афарин лугъузва. Абуруй гзафбуруз Дағъустандикай къвед лагъай ватан хъана, чин къвал-югъ ина кутуна, яшамиш жезва.

Къеплирдилай тир Балаев Абдулкъадир, Абдулаев Жаруллай, Къурбанова Сари, Къагъиров Къагъир Ленинан ордендиз лайиху хъана.

Къеплирин школада чирвилер къачурбурун арадай твэр-ван авай алимар, духовтар, жавабдар политработникар ақътана. Са къадарбуру Россиядин вузра къалахзана. Алай вахтундани къеплирин кадрийри гзаф чайкар гъакъисагъивелди зеъмет чугъазва.

Къеплириз дамахдай крат гзаф ава. Ватандин Чехи даведа диде-бубаяр телефон хъайи етим аялар патал детдом кардик кутунай. Ана абуруз неинки чирвилер, тербия, гъакл рикъин чимивал гуз, абуруз лайиху гражданар яз чехи авуна. Хуъре Культурадин къвал, участковый больница, аялрин бахча, ктабривни журналарив ацланвай библиотека, гамарин фабрика кардик квай. Ана нехишин устадри хразвай гамарлни халичайрал гъатта къецепатан ульквейрин инсанрини гъейранвалдай.

Къеплирхъ "Коммунизм" твэр алай девлетлу колхоз авай. Адан тевлеяр малъкарадив, ялахар хиперин сурӯйрив ацланвайди тир. Колхозди государстводиз гъар ийсуз пландилай артухни алаа як, нек, члем, ниси, сар вахкудай. Молотилкади югъди, ийфи къалахиз, колхоздин складар техилдив ацана жедай. Агъалийри хуърун майишатдин гъар са хиле ашкъидивди къалахдай, умъур къениндалай

пака хъсан жедайдак умудлу яз, гележегдихъ физвай.

Къисметди зун хуърувай са тимил яргъа авуна. Гъавилля зун мукъвал-мукъвал хуъруз хъфизвайбурукай туш. Амма гъар сеферда Сив хуънин ва маса сувариз жуван баъзийрал къиль чугъазва, гъакл сурарлни дуяярзава. И сефердани зун хуъруз хъфенавай. Гъвечи члавлай ташни никлер, баъзлар, хуърун чина авай, гзаф вакъийринг шагъид хъайи, къацу хъана, такабурлудаказ акъвазнавай, гъеле аял вахтарилай жув гъейран тир къакъан дагъдиз килигиз амукана зун. Зи баъзри ерияр, квезд гъикъван гуъзелвал ганва тлебиатди! - хиял фена зи рикъя. Гъар сеферда хуъруз хъфейла, за жув чехи хъайи магъледиз вил вегъеда. Дуст рушарихъ галаз къвали-къвалер къугъвай къчеяр, хизанрив ацланвай къвалер, экънанхъ, ван ацалтна, колхоздин къвалахал жезва.

Бубайри, чпихъ рухвайяр ава, гурмагъда гъамиша гум хурай лагъана, къвалер эцигда. Амма абурун умудар къилиз акътазава. Са мусятаны а къвалера хуре гуърмет авай, мугъман итим галай иесияр авайди тир. Гила лагъайтла, алатай хъсан йисарихъ шеъззайвайбүр хъиз, гзаф перишан яз аквада абур. Им, гъелбетда, вири рухвайри чинин бубайрин имаратар гадарнава лагъай чал туш. Чеб хуре яшамиш жезвачтани, бязи рухвайри къвалер хъсан ремонтар авуна, абурул датана чинин гъиль алаз ийизва. Масабурвуай рикъиз кълан, амма финансирин рекъя гъиль акак тавун себеб яз къвалер лазим тир къайдадиз гъиз жезвач. Гъайиф къведай кар ам я хъи, бязи къвалер михъиз ацукъана, кул-кусрин арадай гъич чирни хъжезмач. Рухвайри а къвалер къванин чугъазвач. Белки, им девирдин тахсир ятла?

Хуърун са бязи маса татугайвилери-кайни лутун. Къеплирхъ къве сурар ава. Хуърун агъа къилихъ галай сурарикай зун рахадач, абур са гъал къайдада ава. Хуърун вини къилихъ баъздин къерехда авай сурара лагъайтла, инсандин буйдиз къван вехъ эцигчанава. Аней жуван баъзийринг сурар жаъзурун четин я. Сив хуънин сувариз къванни бес ана къайда туртла жедачни?

Хуъре са шумуд чкадал булахар ала. Анерай ийф-югъ яд авахъна физва. Алай вахтунда яд бес жезвач лугъузва. А булахрал кранар эцигна, яд къенятдади ишлемишайтла, пис яни? Вири къвалер инсанрилай аслу я. Жуван хуър авадан яз, ана гуърмет, къайда-низам аваз акун гъар садан мурад я, гъелбетда.

Шад жедай кар ам я хъи, хуърувай яргъара яшамиш жезвай жегъил къеплирин "Абад Къеплир" твэр алай мергъяматлувилин фонд тешкилнава. Адан планрик ква: хуър аваданламишун, руъгъ квай, сагълам, камаллу жегъилрин цийи несил чехи авун, хуърунвияр социальный проектин къумекдалди сад ва алатъалу авун ва икл мад.

Фонд хайи хуъре менфятулла важибуу проектар, умъурдиз кечирмишунал машгъуль я. Сир туш хъи, сад тир чехи улькве чукърайдалай къулухъ чи халкъарин чинин ийсилди башламишнава. И делилди несилрик арадай алаа ялакъаяр къатл хунал гъизва. Региона социальный, экономикалин къланарин гъилье авайбуру бегъем фикир тагуниди чи хуърер умъурдин гзаф хилерай къланел аватзава. И карди агъалийрин эдебин, руъгъдин гъаларизни таъсир тавуна тазвач. Гъавияй хайи ерийрал рикл алай ватандашрин хайи ерийриз цийи умъур хуз алахъунин гъерекатар, гъелбетда тебрикна къланда.

Москва шеъзерда ва областда, гъакл масанрани гзаф къеплирвияр яшамиш жезва. Текъдиз гзаф крат алакъядач. Амма виридан къуватар агудайтла, вирик эцигнавай мурад, проектар умъурдиз кечирмишиз жеда. Са къадар къвалахар къилиз акъуднава. Баркалла! Къуй чаз Къеплирар гележегда вилиди физвай, цукъ акъудзайвай, умъур развай, гурлу, берекатлу ери яз аквадайвал хъурай!

Инсан ва адан кар Тамарадин

ЦУКВЕРИН АЛЕМ

Хазран КЬАСУМОВ

- Хазран халу, вуз Тамара бахди чи бахча ва вичин къвал цукверивди безетмишнавай къйда, цукверихъ ам гелкъевзай төгъер акуртла, вун гъйран хана амуқда, - лагъана заз Къасумхурун З-нумрадин аялрин бахчадин заведующий, виликдай са шумуд ийсуз "Куредин хабарар" газетдин редакцияда корреспондент хъайи Раиса Аминовади.

- Ша чи бахчадиз, Тамарадин цукверин алем аквада ваз.

Гъеле чахъ галаз редакцияда къалахдайла, жегъил ятани, вич хъсан, хуш къилихрин, гъэр са кар-къалахдиз дүз, гъакъикъи къимет гудай Раиса Аминовадиз "ваз" лугъудай жуэрт захъ хъанац.

Пакадин юкъуз зун аялрин бахчадиз ва Тамара Рамазановади теклиф авуналди, адан къвализни мульман хъана.

Ваз, Тамарадин цукверин алемдин гъурчегвал къелемдин къумекандыл къелзаяйдал ага-къардай бажарагъ захъ авач. "Зун бахтавар тир умьумъ амай къван, Шаир въз, закай булах хъанайтла..." къъенай Лезги Нямета «Хъанайтла» ширида. Закайни набататрин пешекар хъанайтла, дүнья гъурчегаризни, Тамара Рамазанова хътин инсанрин крарикай, цукверикай та-мамдаказ кхъиз жедай белки...

1972-йисуз Къасумхурун З-нумрадин юкъуван школа ақалттай Т.Рамазановади сифтедай 20-йисуз школада михывилер ийдайди яз къалахна. Ингъе 19-йис жезва ада аялрин бахчада бахчачи яз къалахиз.

- Цуквер гъасилунал вун мус машгъул хъана? - къуд пад цукверивди безетмишнавай гъяташ эцгигнавай столдихъ ацуяна атиру чай хъвзайвай чадал суюлни гана за Т.Рамазановадиз.

- Цукверал зи рикл гъвечи вахтарилай алайди я, - лугъузва Т.Рамазановади. - Цукверал инсанрин, иллаки рушарин рикл хъун төбии кар я. Амма завай зи умьумъ цуквер глачиз гыч фикирдизни гыз жедач.

Чаз акурвал, Тамарадин къвалерин нъяят, айван, къвалин къенепгад, сал - вири цуквер я: гъэр жуэре рангаринбур, асълан ва къакъан тан авайбур, пешер алайбур, цуквер ахъянавайбур, хилер гадарнавайбур, чиле ва я къапара цанвайбур...

Тамара Рамазановади заз цукверин тъварар къазва, абурукай итижлу субъетзвава, за кхъизза. Цукверин са тъварари зи блокнот-

да тамам са чин къунва: ландыш, тюльпан, лилия, пионер, петунья, гладиолус, къизилгүль ва икл мад...
- Са къизилгүль цуквер захъ 40-дав ага-къина сортар ава. Абурун жуерьеяр 100-далай виниз я, - заз цукверикай са артух чирвилер авачириди къатланатлани чидач, Тамаради са-са цукверин патав физ, тававиледи абурун гъиле къаз, ихтилатзана. - Цуквер таза аялар хъиз я, абурун къетен гелкъун гerek я. Фараши хъун патал цуквер цазвай къапара тамун гужлу нахъв

тазваза, вахт-вахтунда чил пурпур ийизва, миянарава, азаррикай ва зиянкар гъашаратрикай хъун патал дарманар язва, яд гузва.

Заз аkl яхъ, гъям къвале, гъям къалахал ва я мугъманда авайлани Тамарадин рикл авайди цуквер я. Пятигорскдиз фена хъведайлани ада са шумуд жуерье цукверин тумар маса къачуна.

Ихътин са карни къейд ийиз къланзана: вилик йисара Къасумхурел "Виридалайни хъсан гъяят" конкурс тухузвай. Ам тухвай пуд ийсузни Т.Рамазанова гъалиб хънай вада къилин премиения къачунай. Гъайиф хъи, эхиримжи вахтара ихътин конкурспар тухузвай.

Эгер виликдай Тамаради цуквер махсус туквенрай маса къачувайтла, гила ада цуквер вичи гъасилзана, гъвечи питомникар ийизва, аниз цукверин тумар вегъезва.

Ада цуквер, цукверин тумар

куншириз, хурунвийриз, чирчиризни гузва, цуквер гъасилунийн, абурухъ гелкъунийн карда инсанриз меслятар къалурзана.

Цукверихъ гелкъунийн паталди

виликдай ктабар, махсус журналар

къелзай. Гила ам, вичи лугъуз-вайвал, "цукверин алемдин агроном" я.

Райондин школайра, аялрин бахчайра, культурадин маканра шадвилин мянекатар тухудайла, цуквер, асуул гъисабдай, Т.Рамазановадин гъяташдай гъизвайвал я. Чебни ада пулсуздаказ гузва.

Тамара Рамазановади цукверикай сятералди субъетзвава. Абурухъ гъэр садахъ къетен тарих ава, гъэр сад са вакъиадихъ галаз алакъалу я. Къуд патас атиру ни чукурлиз акъвазнавай гъэр жуерье рангарин цуквер акурла, заз аkl жезва хъи, гуя абуру чеб гъасилзай Тамара Рамазановадиз хъурезва. Гъакъязни я. Цукверин алемди мегърибан дишегъли тир Тамарадиз шадвал, руғъядин таъминвал гузва. Ви цуквери чукурзайвай атири гъэр садахъ шадвал, ислягъвал гурай, Тамара бах.

Чирвилерин дережа хкаж жезва

Дагъви ШЕРИФ

Дагъустан Республикадин образованин ва илимдин министерства 2017-йисан ЕГЭ-рин нетижайриз талукъ яз министр Шагъабас Шагърова пресс-конференция тухвана.

Санлай къачурла, министр ци госэззаменар къиле фейи тегъердилай разитир. Ада вичин ихътин фикир аллатай ийисан нетижайриз килигна раижна. Эзаменар вини дережада аваз къиле тухун патал "Смотрите ЕГЭ" маҳсус портал кардик кутунвай, образованихъ галаз алакъа авай министервойри ва ведомствори саналди къалах бажаршишнавай. Алава яз министрди къейддайвал, гъэр ийсуз экзамендин къеви истемишнан авурла, къулухъ галай классра къелзай аялзиз ва абурун диде-бубайриз къурху жезва. Яни къумекунрихъ умудар ийиз-

вач, аялдин чирвилерал къалахава ва икл мад.

Пресс-конференциядин сергъятра аваз Ш.Шагърова экзамендай акудай ученикрин, къайда-яр чурзайвай пунктарин рөйберин къадар тимил хъанвайда-кайни хабар гана.

- Чун патал виридалайни чехи агалкъун, аттестатар ава-чи амукъай аялрин къадар тимил хъун я, - лагъана министри.

Еке баллар аваз ЕГЭ вах-кайбуруз талукъ яз министрди къейдна: "Образованиндережа хкажунин макъсаддалди еке къалах ийизва. Адан нетика яз, эгер аллатай ийсуз виш балл къачур 12 кас авайтла, ци ахтын-бур 15 хъанва. Гъакъини, еке баллар аваз экзаменар вахкайбурун къадарни къве агъзурдалай гзаф я. Санлай къачурла, 11 предметдай хъсан патахъ дегишил-лер хъана. Анжак профильный математикадай гъалар авайвал ама. Алай вахтунда образова-

нидин ери тарифдай гъалда ава-чи учебный идарайрихъ га-лаз къалахдай муаллимрин десте къватнава".

Пресс-конференциядал ученикрин месәләни къара-гъарына.

- Чна аялрайвай хъсан чирвилер истемишдайла, гъа чирвилер къачудай хъсан шартларни тешкилун төрек я. Гъакъиъатдана, эхиримжи са шумуд ийсуз школайра учебникар къит тир, амма цинин ийсуз, Дагъустандин Къил Рамазан Абдулатипов ан къумеканды "Проповедение" чапханадихъ галаз кутуннавай икъардалди, республикадин школаяр къелунин ва методикадин материалралди таъми-нарда, - гана министрди.

Журналисти дидед чалариз талукъ месәләни кудна. Санлай къачурла, министрди гъалар хъсанвилихъ дегиши жедайдак ва гележегдани мадни виликди фидайдак умуд ку-туна.

Ирс чирзава

Дагъустанда жегъилрин миллетрин уртак медениятдин тарихдин "Дуствиллин маякар. Кавказдин минараяр Кавказдин культура-2017" проект башламишина.

Мярекат ачуудайла Ботлих райондиз республикадин культурадин ирс хънин агентстводин рөйбер Заур Къагъриманов, проектдин автор Руслан Гусаров, республикадин министервойрини ведомствориин векилар фенвай.

Агъалияр проектдихъ галаз танишарайдалай къулухъ абуру культурадин ирс яз гъисабзавай 1867-йисан "Преображенский редут" обьектдал фена, адан тарихдихъ галаз таниш хъана.

Проектдин сергъятра аваз абуру районда кар-

дик квай Россиядиян халкъарин адётдин культурадин централдиз, Рахата хуерье япунжияр ийидай устларханадиз, къел худин къалахдихъ галаз таниш жез Кванхидатлдиз фена.

"Дуствиллин маякар. Кавказдин минараяр. Кавказдин культура" проект 2017-йисуз Россиядиян Президентдин грантдиз лайиху хъанва. Адан къалах Чечен, Дагъустан, Ингушетия, Кеферпатаан Осетия - Алания, Кабардино-Балкария, Къараачево-Черкесия республикариз талукъ я. Проектда санлай 80 жегъилди иштиракзана. Абуру къадар касдикай ибарат къуд дестедиз пайнава ва гъэр сад Кавказдин къве региондиз фида. Дагъустанда ма-хсус десте 8-августдалди амукъда.

Къурагъа концерт гана

Алаван РАМАЗАНОВА

Стал Сулейманан тъварунхъ галай Лезгийрин госмуздрамтеатрдин артистар Къурагъа райондиз мугъман хъана. Абуру "Инсандин капиталь" кар алай про-ект умъурдиз кечир-мишун патал Дагъустан Республикадин культурадин министервойди кардик кутунвай "Ярат-мишунр десант" проектдин сергъятра аваз атанвайбур тир. Концерт театрдин къилин режиссер Мирзабег Мирзабеговиа театрди эхиримжи вахтунда тухузвай къалахдикай курур субъетбетнади ачуна. Ихътин концерт газа абуру лезги виризонриз мугъман жезва. Концерта РД-дин халкъдин артистка Фаризат Зейналова-ди, РД-дин лайиху артист Руслан Пирвердиева, Эльмира Къара-хановади, Фатлима Фейзулаевади районэльгириз чин ширин сесералди манияр тамамарна. Мярекатдин сергъятра аваз Алирза Сайдован шишиарни къелна. Артистилини бажарагъ ачуҳарзайвай къурагъви, театрдин жегъиль артистка Фатлима Фейзулаева-ди везинлудаказ къелай "Сайдан вилер" шишир вирибуруз бегенмиш хъана. Шишир мад Эминат Заирбековади, концерт къиле тухвай Назира Агъасиевади ва масабуру къелна. Къурагъин тарихдикай, райондай акъятай, культурадин рекье чин тъвар машътур авур къасириш шаир, публицист Азиз Мирзабеговиа субъетбетна. Чеб хушдаказ, къурагъийриз хас къайдада къабулунай театрдин векилри райондин руководстводиз, культурадин информацийдин печатин Центрадин начальник Абдукъадир Будаеваз сагърай лагъана, мукъвара тамаша эцигун патал мад райондиз къведайдай къайдна.

Россиядиян халкъарин адётрин культурадин Центрадин директор Кевсер Фейзулаевади райондин администрациядин патай атанвай мугъманриз чухсагъул лагъана.

Фестивалдин къаршидиз

Республикадин жегъилрин кра-рай министерстводи, Р.Гъамзато-ван тъварунхъ галай республика-дин Милли ктабханадиз, «Дагъустандин хуэр» музей заповедник – этнографиядин комплексдиз ци Сочида къиле фидай виридулья-дин жегъилрин ва студентрин XIX фестивалдиз талукъарнавай ши-килрин выставка тешкилиз къланзана.

И фестиваль чи улькведа къве сеферда къиле фенва – 1957-йисуз (VI) ва 1985-йисуз (XII). 1957-йисуз Москвада къиле фейи фестиваль виридалайни зурбади ва рикл аlamukъадди хъанай. Къве сефердани Дагъустан Республикадин векилри лайихлудаказ фестивалда иштиракнай.

Шиширин выставкадин асул макъсад чехи жезвай несли гъа ийсарин гъаларихъ, фестивалдин иштиракчийрин ва тамашачийрин умъурдай къетен агъвалатрихъ танишарун я. Инизи килигна, чипхъ гъа ийсарин фестивалдикай са гъихътин ятани делилар (чарар, шикилар, шагъадатнамаяр, почтадин открытая, хусуси дневникарни альбомар, аудио ва видео-интервью), авай вирибурувай выставкада иштиракжиз жеда. Материалар 15-сентябрдади okp@lib05.ru электронный почтадиз ракъуриз ва я тешкилатчийриз агакъариз жеда. Выставка 20-сентябрдиз Милли ктабханада ва фестиваль къиле фидай октябрдиина вацра Сочида жеда.

Къуъчхур Саидан 250 йис

Гъаким Къурбан

Гъай тахъай гъарай

(Романдай са чук)

(Эвол 29-нумрада)

* * *

Чна виликдайни къейд авурвал, ("ЛГ"-дин 28, 29-нумраяр) члехи женгчи шардин вилек чи къенин ва къвзмайнесин "бужкар" газафя. Сифте нубатда, шардин умуър ва къисмет, пезги халкъдин къанажагъ мягъкемарунин, халкъар сад-садав агуудунин карда ада тамамараин къетен везифаяр чирун ва аннамишун вожибуя.

Иtereфар писатель Гъаким Къурбанан "Гъай тахъай гъарай" романда акъалттай вини дережада аваз тамамарнава. Гъавшия чна а эсердай бязи къшлер газетда чап авун давамарзана.

* * *

- Салам-алейкум, гъурметлу Гъакимет хан! - Уружан ван члехи къвалин цларик квай халичайри, абурун винелай къурсарнавай багъа чухвайри, бухара бармакри, чилик квай хъультул литерини гамари кужумна, квахъна, белки, хандив агаакын авунач.

- Салам-алейкум, гъурметлу хан! - кыил хажана хъиз, лагъана Саид.

Хан ракларих элкъвена. Агъайнидаказ къаргъана, мугъманрин къаншардиз къакъан, яхун, къумрал якъарин итим атана.

- Ба-алейкум-салам! - иесидин хъультул ван акъатна.

- "Им жегъил я хы?! Рахаз регъят жеда", - Саид хандин дамаха гвачир парталар, куъру чуру спелар квай чина вил къекъурна: "Мергъяматлу инсан хътиндя".

- Хан, вун сагърай, - башламишна Уружа, - ингье вахъ гала таниш жез къланзай ашуку Саид.

- Лап хъсан. Ашуку Саид. Яни? - хияллу хъана. - Заз ихтиин ашукудикай ван хъанач лагъитла, вун бейкеф жедани? - мугъмандин вилериз килигна.

- Ваъ, гъайиф тушни, хан? Зун гъеле ахътин машгъур ашуку туш, - Саидан далудиз гъекъ акъатна.

- Вун гъеле жегъил я, - хан мегъүн къанч кузвой къулан патав фена. - Ша, квез мекъи хъанва жеди, ацуь, чими ая. Буюр!

Мугъманриз ханди чеб къабулайвал хуш хъана, абуру "Сагърай, хан" лагъана, хъультул чакъар къуна.

- Ашуку Саид, бес ви чуынгъур гъинанва? - жузуна ханди.

- Багъышламиша, хан, зун атайди шад мянекат туш, гъавиляй чуынгъур къунач, - лагъана Саид.

- Къайгъу авач. Лазим хъайитла, чуынгъур чна жагъурда, - хан хъульта.

- Лазим хъайитла, хан, зун а чуынгъур рахуриз гъазур я, - Саид аикрамна.

Хандин тълабуланди Саид а вичикай къурь сутъбетна. "Мутъман тахтадал" атуунин макъсад ачуҳарна, баҳтусуз къилегъвийриз бубавал авур инсандин - къвалин иесидиз "пара къадар сагърай" лагъана.

- Къуъчхуррин медресада къелна... Хъсан я... Ваз тарс гайи эфенди вуж я? - хандив гъеле мугъмандикай тайин фикир хъанвачир, гъавиляй ахтармишун давамарзай.

- Желил эфенди я. Гъавурдик квай алым я, - рикъив тарифна Саид.

- Хан, вун сагърай, Желил эфенди зазни тарс гайди я. Ам Саидан яран буба я, - алана хъувуна Уружа.

Хандин пүзарикай хъвер фена, ада зарофат кваз лагъана:

- Адет яз, бажарагъуль сухтаяр чин муллимрин рушарал ашуку жеда, - вичин къилелни ихтиин душшүш атайди ада мугъманрикай чуынхнан.

- За, гъурметлу хан, Ахъцэя жуван члехи бубадивайни къелна, - Саид а вичин чиниз яр акудай сүгъбет дегишарна.

- Ви члехи буба вуж я? - хан хушка хъана.

(КъатI ама)

Ирс

Гъажи ГАШАРОВ, ДГУ-дин профессор

Миччи ѹифиз цава
экв гайи гъед

Виш йисаралди халкъдин арада яшамиш жезвай женгчи шаир Къуъчхур Саид, адан яратмишунар халкъдиз къени баява истеклу я. Гъахъсуз ханариз за беглериз акси фикирив ацланвай Къ. Саидан эсерар къелдайла, бажарагъуль урус писатель ва демократ А. И. Герцен вилек девирдин культурадиз талукъ яз лагъай гафар рикъел хиз жеда: "...вилек девирдин меденият ахтармишдайла, гъар сеферда чун маса вилерай килигизава: гъар сеферда адан (медиацияндин - Гъ. Г.) гъакъиндай цийи фикирар арадал къвездза. Дериндай ва дикъетдивди вилекан культура ахтармишайла, чаз хъсандин гилан ва гележегдин культуруни чир жеда: къулухъ вил ягъиз, чун вилек фида".

Къуъчхур Саид, дугъриданни, лезгийрин эдебиятдиз дерин фикирар, жанлу образар, гъурчег къалубар гъана. Къурелди, ада лезги ширират вилек тухвана ва гележегдин шаирини еке таъсирна.

Къуъчхур Саид яшамиш хъайи девир лезгийрин бязи хъвера (гъакъ Къуъчхурани) Къази-Къумухдин ханари агъавал ийизвай вахтар тир. Къвед лагъай Сурхай ханди (1788-1812) вичин гъилик квай халкъар инсафасуиледи истисмар ийизвай. Икъ, Къургъа са кесиб гадади вичиз къаны руш Айисат лишанламишдай Сурхаяз хабар жеда. Вичин ихтияр авачиз яр хъядай жуэрэт авур кас-

диз ада жаза гун буйругъна. Жегъиль гада Сурхаян гъилибанри инсан сузилелди рекъида. И кардикай хабар хъайила, Айисата вичин ярдихъ элкъвена икъ лагъанай:

Асимиша къей я Мегъамед,
Вун тухудай гур къвездза.
Язух хъана етим рушан,
Икърар тавур зул къвездза.

Ханарин зулумкарвилерий лакрин этнограф Абдулла Омаровани тажуб жедай хътиин малуматар гузва. Ада хъзыза: "Са сеферда (им хъультуун) вахтунда хъайи кар я. - Гъ. Г.) хандин вилек нуъкерди чай гъида. "Платинус михъи туш!" - лагъана, ханди гъарайна. Нуъкерди, гъасята да жибиндай яйлух акъудна, къаб михъиз башламишна. Хандиз и яйлух са мус ятланни вичи ашнаирин садас багъшишайди тирди чир хъхъана. Гъа ѹифиз кесиб нуъкерди гел галачиз квахъна. Гатфарихъ, мурк црафидай гъульзъуниз, патав гәйт къубудай адан мейит жагъанай".

Винидихъ ганвай делилри чаз Къуъчхур Саид яшамиш хъайи девир лезгийрин бязи хъвера (гъакъ Къуъчхурани) Къази-Къумухдин ханари агъавал ийизвай вахтар тир. Къвед лагъай Сурхай ханди (1788-1812) вичин гъилик квай халкъар инсафасуиледи истисмар ийизвай. Икъ, Къургъа са кесиб гадади вичиз къаны руш Айисат лишанламишдай Сурхаяз хабар жеда. Вичин ихтияр авачиз яр хъядай жуэрэт авур кас-

Себеб жезва гаф рикъерин тълариз, Фелекди чаз аманат яз гайидан.

Ашуку хъана Саид Дилберал гульзел, Такур югъ жегъиприз жезвай

миччи ѹиф.

Ашкъидин члаларин сел алас мецеп:

- Кемендиз элкъуъра, яр ви яргы киф.

Экунахъ экъечидай ракъинихъ галаз, Наз газ къекъведайла, маралдиз ухшар,

Плузарар - некъияр, мили хъвер алаз, Килигдай пехил яз Къуъчхуррин рушар.

- Тек бубу я экъечнавай вун никъ, Кетин дагъидин зериф шагъвар

илифна.

Жида хъана акъимир ман зи рикъ...

Кай бейтер къелем - ярдиз теснифа.

- Саздин ванци хъульурурзава ви вилер, Зи дердинин язва, сұна, вун дарман.

Жагъана заз, Дилбер яр, къе ви гелер. Лугъузва за кузай рикъин эрзиман.

Алхас булах... Гульзел я нисин бере, Арш цавариз акъатна Саидан ван. Шад манийрив ацана

Къуъчхур дере, На лугъуди, булахдал къе ала чан...

Хъанач фелек фидай адан күмекдиз, Вагъши къанлу тұна, жаза тагана.

Хандин чина жида хъайи Саид бес Етим тирни, къулухъ арха галачиз? Гъавиляй тушни, къурана билбидин сес,

Амайди чун къени садвал авачиз? Сад хъайитла чи мазлум дагъви элпер, Амукъдай хъи чи къегъалдин нур - вилер.

Акъуддайни жаллатдай а чиркин фенд? Гъич герекни жедачир жед тур - тәңғ...

Омар Гъульсейнов

* * *

Къуд вишелай гаф хизанар авай Къуъчхуррин хуър, вучиз ажуз хъана вун?

Акъван мублагъ мулкар-майданар авай,

Жуэрэтсуздаз, де лагъ, гъыкъ элкъвена вун?

Члехи ашуку Саид тұна гъакъ текдиз, Гъейратлуди гъейратсузрив вугана?

“Шарвили-2017” Итижлудаказ кыле фена

Спортдин акъажунар галачиз “Шарвили” эпосдин суварин мяре-катар фикирдиз гъиз жедач. Гъикл хъи, Шарвили вичин халкъдин къайгъуда авай, милли адеграл рикл алай, халкъдин аслу туширвал патал женг чугур (чапхунчи ваъ, ватандин аслу туширвал хвей) пагъливантири. Аниз килигна, 2000-йисалай иныхъ гъар се-ферда “Шарвили” эпосдин суварин мярекатрин программадик спортдин милли жърбайрой акъажунарни ква. И акъажунара, адег хъянвайвал, Кыблепатан Дағъустандин районнин дестейри ва къильдин спортсменри иштиракзана.

И сеферда “Шарвили” эпосдин суварин сергъятра аваз спортдин акъажунар командайрин арада кыле фена. Ахцегъ, Рутул, Докъузпала, Мегъарамдхурун, Сулейман-Стальский, Кыргызстандин дестейри, Дербент, Дағъустандин Огни

ва Каспийск шегъеррай атанвай спортсменри путар хажакунай (толчок 32 кг), къван гадарунай (9 кг), армспордай (абсолютка), цил чугунай (5 кас) къуватар алчумна.

Итижлудаказ кыле фейи и акъажунара 1-чка Кыргызстандин дестейри, Дербент, Дағъустандин Огни

на, 2-чка Ахцегъ ва Мегъарамдхурун районнин командайри пайна.

Акъажунрин нетижайрай гъалибчийриз Дағъустан Республика-дин Халкъдин Собранидин депутат Рафик Асланбекован патай преми-яр ва грамотаяр гана.

Къариб Ашуралиеван агалкъун

АЗАДДИЗ КҮРШАХАР КҮН

Алатай вацран эхиримжи йикъара Смоленска 35 йисалай гзаф яшар хъянвайбурун арада азаддиз күршахар күнай Россияндин ачук чемпионат кыле фена. Дағъустандин ирид пагъливан ана гъалибчияр хъана ватандиз хтана.

Дүнъядин чемпионатдиз спортсменар хягъунин макъсаддалди тешкилай и акъажунара чи улькедин региондай ва Къазахстандай, Литвадай, Латвиядай 120 касди иштиракна. Абурукай къяд кас дағъустанвияр тир.

Ахцегъ райондай фенвай Къариб Ашуралиева чемпионатда нубатдин сеферда 1-чка куна. Дағъустанви гъалибчийрин арада Къизилордай Мегъамед Бадру-

Дағъустанви гъалибчияр. Эрчи патахъай сад лагъайди
Къ.Ашуралиев

динов, Цунтти райондай Мегъамед Кырамегъамедов, Леваша райондай Нариман Сулейманов, Избер-

башдай Гъажимурад Таймазов, Казбек райондай Алисултан Ка-чалаев ва Рауп Амиралиев ава. Абуру гила Болгарияда кыле фидай дүнъядин чемпионатда иштиракда.

* * *

Хасавюртдин Олимпиададин резервдин училищедин къвед лагъай курсуна келзивай Екатерина Вербинади 18 йис тамам тахъанвай рушарин арада азаддиз күршахар күнай Боснияда ва Герцеговинада кыле фейи Европадин акъажунара тъалибвал къазанмишна.

Чин гъазурайди -
Дагъви ШЕРИФ

“Анжи” - “Локомотив”

ФУТБОЛ

Россиядин футболдин лигдин пуд лагъай турда Махачкаладин “Анжи” Москва-дин “Локомотивдиз” кумукяна. Матч 30-юлдиз Черкизовда авай стадиондал кыле фена. Къуѓунин 81-декъикъада

24 йис хъанвай ам “Ливерпулдин” ва Мадриддин “Реалдин” же-гъилприн командаира къуѓувайди я. Ахпа Хуан Эдуардо Лескано “Аль-Ахлида” (ОАЭ), “Лугановда” (Швейца-рия), “Енисеяда” (Красноярск), “СКА-Хабаровсқда” хъана.

“Спорт - гъар са гъятдиз”

Махачкалада “Спорт - гъар са гъятдиз” лишандик кваз аялприн фестиваль кыле фена. Гатун каникулприн вахтунда аялар патал тешкилай и мярекатдин кылин макъсад абур сагъалум умумурдал желбун, гъар са патахъай алакъунар авайбур яз чехи авун я.

“Вузовское озеро” микрорайонда кыле фейи и мярекатдиз Махачкаладин администрациядин спортдин, туриз-

мдин ва жегъилприн кратин ре-къяй комитеттдин председатель Марат Ибраимов, Кировский райондин культурадин, спортдин ва жегъилприн политикадин отделдин начальник Марина Омарова мульман хъанвай.

Фестиваль ачуунин официальный паонилай ва гъвечи концертдилай гүгъульиз спортдин са шумуд жуьредай акъажунар кыле фена.

Гъалибчияр къаршиламишна

ДЗЮДО

Низамидин КЪАИНБЕГОВ

Санкт-Петербургдин “Пулково” аэропортунуна Сурдлимпийский XXIII къуѓунра 109 улкведай къуд агъзурдалай гзаф спортсменри иштиракна. Чи улкведен патай 334 спортсменди векилвалзай. Абурукай 7 кас Дағъустандай ва 26 кас Санкт-Петербургдай я.

Дзюдодай Россиядин хягъай командаидиг кваз Заира Атаева (78 кг), Руслан Аскеров (66 кг) кызылдин, Инна Танашева (52 кг), Къурбан Муртазалиев (90 кг), Мурад Мегъамалиев (66 кг), Руслан Аскеров (66) гимишдин медалприз лайихлу хъана.

Международный турнир

JSJ CHALLENGE

Мегъарамдхурун райондин спортсменри Азербайжанда Бразилиядин джиу-джитсуйдай ва грэпплингдай кыле фейи международный “JSJ Challenge” турнирда иштиракна.

Спортдин “Дружба” централдин патай векилвалзай Мегъамадхурун райондай тир Шагъназар Мегътиева БЖЖ категориядай - 1, грэпплингдай 3-чаяр, Якуб Алибекова грэпплингдай - 2 ва БЖЖ-дай 1-чаяр, Эльмир Алибекова грэпплингдай - 2 ва БЖЖ-дай 3-чаяр къуна.

Понедельник, 7 августа

РГВК

- 07.00 Время новостей. Итоги
07.50 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва исна-нар»
08.30 Х/ф «Сказание о Земле Сибирской»
10.30 «Встречи в Театре поэзии» Мурад Ахмедов
12.10 «Служба Родине»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 Х/ф «Василиса Прекрасная»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Первая любовь Насреддина»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Жди меня»

ПЕРВЫЙ

- 5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Королева игры».
23.45 Т/с «Бюро».
3.00 Новости.
3.05 Комедия «Прощай, Чарли».
04.50 Д/ф «К истокам»
05.30 Х/ф «Жди меня»

РОССИЯ 1

- 08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан**
08.35-09.41 Местное время. Вести-Дагестан
11.40 Местное время. Вести-Дагестан
14.40 Местное время. Вести-Дагестан
17.40 Голос Евразии: Фестиваль собирает друзей. Часть 1-я
20:45 Местное время. Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «По горячим следам».
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00,20.00 Вести.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
21.00 Т/с «Московская борзая»
23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым.
4.15 Контрольная закупка.

НТВ

- 5.00 Т/с «Таксистка».
6.00,10.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Таксистка».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Москва. Три вокзала».
13.00,16.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с «Москва. Три вокзала».
16.30 Т/с «Литейный».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы»
0.30 Т/с «Десант есть десант».
1.35 Чистосердечное признание. София Ротару.
2.20 Суд присяжных: Главное дело.
4.00 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ДОМАШНИЙ

- 6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).**
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.55 Давай разведемся! (16+).
13.55 Тест на отцовство. (16+).
15.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор».
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор».
20.50 Т/с «Всегда говори всегда 4». (16+).
22.40 Д/ф «Преступления страсти». (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Надежда как свидетельство жизни». (Украина). (16+).
1.25 Суд присяжных: Главное дело.
3.05 Лолита.
4.00 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ТВ-ЦЕНТР

- 6.00 Настроение.**
8.10 Х/ф «Принцесса на бале».
10.25 Х/ф «Половинки невозможного».
11.30,19.40 События.
11.50 Х/ф «Половинки невозможного».
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Луаро Агаты Кристи».
16.55 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Ласточкино гнездо».
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Криминал. Картина маслом. Спецрепортаж.
23.05 Без обмана». Рыба против мяса.
0.00 События. 25-й час.
0.20 Право знать!
1.55 Детектив «Преступление в фокусе».
5.25 Обложка. Кличко. Политический нокаут.

ЗВЕЗДА

- 6.15 Х/ф «Танец горностоя».**
9.00,13.00 Новости дня.
9.15,10.05,11.25,13.15,14.05 Т/с «Опера. Хроники убойного отдела».
16.00 Х/ф «Тихая застава».
18.00,23.00 Новости дня.
18.40 Дневник АрМИ-2017.
18.55 Д/с «Бомбардировщики и штурмовики 2 мировой войны».
19.45 Теория заговора. Кто управляет терроризмом?
20.30,21.15 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
22.10 Д/с «Линия Сталина».
«Бетономания»
23.15 Дневник АрМИ-2017.
23.30 Д/с «Легенды советского сыска».
0.20 Звезда на «Звезде».
1.05 Х/ф «День командира дивизии».
4.50 Д/ф «Солдатский долг маршала Рокоссовского»

Вторник, 8 августа

РГВК

- 07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 Мультифильм
08.45 Д/с «Величайшие дворцы мира»
09.20 Х/ф «Фанфан-Тюльпан»
11.25 Мультифильм
11.40 Д/ф «К истокам»
12.50 «Дагестан туристический. Гунибский район»
13.20 Д/ф «Сказка таинственных узоров»
13.50 «Круглый стол»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Первая любовь Насреддина»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Проците, голуби»
18.45 Передача на лакском языке «Альчи ва аглы»

ПЕРВЫЙ

- 5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Королева игры».
23.45 Т/с «Бюро».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Суп».
3.50 Наедине со всеми.

РОССИЯ 1

- 08.07-08.10 Местное время. Вести-Дагестан**
08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
09.00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)
11.40,14.40,17.20 Местное время. Вести-Дагестан
17.40 Голос Евразии: Фестиваль собирает друзей. Часть 2-я
20:45 Местное время. Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Точки опоры».
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00,20.00 Вести.
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
21.00 Т/с «Московская борзая»
23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым.
2.25 Т/с «Наследники».

НТВ

- 5.00 Т/с «Таксистка».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Таксистка».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Москва. Три вокзала».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с «Москва. Три вокзала».
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с «Литейный».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы»
0.30 Т/с «Десант есть десант».
1.25 Суд присяжных: Главное дело.
3.05 Лолита.
4.00 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ДОМАШНИЙ

- 6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).**
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.55 Давай разведемся! (16+).
13.55 Тест на отцовство. (16+).
15.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор».
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор».
20.50 Т/с «Всегда говори всегда 4». (16+).
22.40 Д/ф «Преступления страсти». (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Надежда как свидетельство жизни». (Украина). (16+).
1.25 Суд присяжных: Главное дело.
3.05 Лолита.
4.00 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ТВ-ЦЕНТР

- 6.00 Настроение.**
8.00 Доктор И...
8.30 Х/ф «Тайна двух океанов».
11.30,14.30 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство».
13.35 Мой герой. Владимир Гостюхин.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Луаро Агаты Кристи».
16.55 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Ласточкино гнездо».
19.40,22.30 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.30 Осторожно, мошенники! Скользьмяк миссия.
23.05 Прощание. Владислав Галкин.
0.00 События. 25-й час.
0.20 Право знать!
1.55 Т/с «Луаро Агаты Кристи».
3.40 Д/ф «Несостоявшиеся генески».
4.30 Д/ф «Олег Даль. Между прошлым и будущим».

ЗВЕЗДА

- 6.05 Детектив.**
6.30 Д/ф «Легендарные полководцы. Петр Румянцев»
7.20 Х/ф «Шаг навстречу. Несколько историй веселых и грустных...»
9.00,13.00 Новости дня.
9.15,10.05,11.25,13.15,14.05 Т/с «Опера. Хроники убойного отдела».
10.00 Военные новости.
12.35,13.15,14.05 Т/с «Опера. Хроники убойного отдела».
14.00 Военные новости.
16.00 Танковый биатлон. Полуфинальная эстафета
18.00,23.00 Новости дня.
18.40 Дневник АрМИ-2017.
18.55 Д/с «Бомбардировщики и штурмовики 2 мировой войны».
19.45 Легенды армии с А.Маршалом. Т. Аракида.
20.30 Улица из прошлого. М. Монро.
21.15 Улица из прошлого. С. Милошевич.
22.10 Д/с «Линия Сталина».
«Стратегия и тактика».

среда, 9 августа

РГВК

- 07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Альчи ва аглы»
07.50 Мультифильм
08.45 Д/с «Величайшие дворцы мира»
09.20 Х/ф «Фанфан-Тюльпан»
11.25 Мультифильм
11.40 Д/ф «К истокам»
12.50 «Дагестан туристический. Гунибский район»
13.20 Д/ф «Сказка таинственных узоров»
13.15 «Кто виду»
13.45 «Альчи Дагестана. Карагата»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Новые похождения Швейка»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Мусорщик»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
19.30,22.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

- 5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
9.50 Жить здорово!
10.55 Д/ф «Три грани художества»
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Королева игры».
23.45 Т/с «Бюро».
3.00 Новости.
3.05 Комедия «Приключения хитроумного брата Шерлока Холмса».
4.45 «Память поколений» А. Ситковский
5.20 Х/ф «Мусорщик»

РОССИЯ 1

- 08.07-08.10,08.35-08.41 Вести-Дагестан**
09.00 Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
11.40,14.40,17.20,20.45 Местное время. Вести-

ПЯТНИЦА, 11 августа**РГВК**

07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
08.00 Мультифильмы
08.45 Д/с «Величайшие дворцы мира»
09.20 Х/ф «Часы отчаяния»
11.25 Обзор газеты «Хаккыкъат»
11.40 Д/ф «Хизри Амирханов. Путешествие в древность»
12.55 «Агрессор»
13.25 Д/ф «Работайте, братя!»
13.50 «Бернисаж»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Брат героя»
16.50 Х/ф «Нужные люди»
18.30 Обзор газеты «Дагестанская правда»
18.45 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халъкъ гетмес»

19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 Д/ф «Заповедный Дагестан»
21.30 «Профессионал»
21.50 «Поколение» Абдулзагир Мусаев
23.20 Д/ф «Саквазы в войнах России» 3 с.
00.10 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Абдулла»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халъкъ гетмес»
01.35 Т/с «Оранжевые ерши» 16+
02.20 «Поколение» Абдулзагир Мусаев
02.55 Х/ф «Как украсить миллион»
4.15 Наедине со всеми.

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.40 Женский журнал.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Телегра «Поле чудес».
21.00 Время.
21.30 Международный музыкальный фестиваль «Жара». Гала-концерт.
23.40 Т/с «Бюро».
2.05 Х/ф «История Антуана Фишера».
23.20 Х/ф «Муж на час».
4.15 Наедине со всеми.

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41 **Местное время. Вести-Дагестан**
11:40, 14.40 **Местное время. Вести-Дагестан**
17:20 **Местное время. Вести-Дагестан**
17:40 **Мир Вашему дому**
18.00 **Дагестан спортивный**
18.15 **Вести-дежурная часть**
20:45 **Местное время. Вести-Дагестан**
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 **Вести.**
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Точки опоры».
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00, 20.00 **Вести.**
17.40 Прямой эфир.
18.50 60 минут.
21.00 Юморина.
23.20 Х/ф «Муж на час».
3.20 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Таксистка».
6.00, 13.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Таксистка».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухтара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Москва. Три вокзала».
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с «Москва. Три вокзала».
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с «Литейный».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы».
0.25 Х/ф «Барс и Лялька».
2.20 Мы и наука. Наука и мы.
3.15 Лолита.
4.05 Т/с «Преступление будет раскрыто».
3.20 Т/с «Родители».

ДОМАШНИЙ

6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.55 Т/с «Провинциалка».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухтара».
11.15 Т/с «Москва. Три вокзала».
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с «Счастье есть».
16.00 Сегодня.
16.30 Т/с «Литейный».
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Т/с «Счастье есть».
14.45 Д/ф «Преступления страсти».
22.45 Д/ф «Преступления страсти».
23.45 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Найденый».
0.25 Х/ф «Разрешите тебя поцеловать... снова».
2.30 Т/с «Доктор Хаус».
5.00 6 кадров. (16+).
5.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Х/ф «Ошибка резидента»
11.00 Х/ф «Судьба резидента»
11.30 События.
11.50 Х/ф «Судьба резидента».
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Д/ф «Закулисные войны на эстраде».
15.55 Детектив «Ночной патруль».
17.50 Х/ф «Любить нельзя забыть».
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Приют комедиантов.
0.25 Х/ф «Разрешите тебя поцеловать... снова».
2.40 Т/с «Пуаро Агата Кристи».
4.25 Д/ф «Юрий Никулин. Я никуда не уйду».
5.25 Осторожно, мешеники! Скальпель мясника.
4.00 Х/ф «Следую своим курсом».

ЗВЕЗДА

6.10, 9.15 Т/с «Красный цвет папоротника», 1-4 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Красный цвет папоротника», 1-4 с.
12.20, 13.15 Х/ф «Пропавшие среди живых».
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
14.05 Х/ф «Пропавшие среди живых».
14.20 Х/ф «Конец императора тайги».
16.15 Х/ф «Если враг не сдается...»
18.00 Новости дня.
18.40 Дневник АрМИ-2017.
19.00 Х/ф «...А зори здесь тихие».
23.00 Новости дня.
23.15 Дневник АрМИ-2017.
23.30 Х/ф «Горячая точка».
0.55 Х/ф «Сквозь огонь».
2.25 Х/ф «Без особого риска».
4.00 Х/ф «Следую своим курсом».

суббота, 12 августа**РГВК**

07.00, 08.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халъкъ гетмес»
08.00 Мультифильмы
08.45 Д/ф «Заповедный Дагестан»
09.20 «Поколение» Абдулзагир Мусаев
11.10 Обзор газеты «Дагестанская правда»
11.20 «Мой малыш»
11.50, 01.30 Гала-концерт лауреатов премии Правительства в области народного творчества и традиционной культуры «Душа Дагестана»
13.10 Спектакль Московского театра драмы и комедии им. Горького «Тетка Чарлея»
16.10 Мультифильмы

16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Концерт «Песни Победы»
18.00 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 «Чистое сердце»
20.10 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
20.40 Концерт «Музыкальный майдан»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Х/ф «Избраннык судьбы»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 «Мой малыш»
02.25 Х/ф «Черный тюльпан»
04.20 Концерт «Песни Победы»
05.40 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба»
19.20 Кто хочет стать миллионером?
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
23.00 КВН. Премьер-лига.
0.39 Х/ф «Терминатор».
2.35 Х/ф «Лев».
4.40 Модный приговор.

ПЕРВЫЙ

5.10 Контрольная закупка.
5.55 Россия от края до края.
6.00, 10.00, 12.00 Новости.
6.10 Россия от края до края.
6.50 Т/с «Три мушкетера».
8.45 М/с «Смешарики. Новые приключения»
9.00 Играй, гармонь любимиya!
9.45 Слово пастыря.
10.00 «Чистое сердце»
10.10 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
10.15 Концерт «Музыкальный майдан»
10.30 Время новостей Дагестана. Итоги.
20.20 «Служба Родине»
20.45 Театр поэзии предоставляет...
21.50 «Вдохновение»
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги.
01.00 Х/ф «Дерсу Узала»
01.45 Д/ф «Новый Дагестан»
02.35 Концерт Зарини Тилизде «Откровение»
04.45 Х/ф «Ахтынская крепость»
16.00 Мультифильмы

РОССИЯ 1

08.25 «Голос Евразии» на ГТРК «Дагестан»
11:30 **Местное время. Вести-Дагестан**
10.20 Россия. Местное время.
12.20 Россия. Местное время.
14.30 Т/с «Комедия Синьор Робинсон».
15.00 Т/с «Без следа».
7.10 Живые истории.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Россия. Местное время.
9.00 Готовим с Алексеем Зиминим.
9.25 Умный дом.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога.
11.00 Еда живая и мертвая.
11.50 Квартирный вопрос.
13.00 НашПотребНадзор.
14.05 Красота по-русски.
15.05 Своя игра.
9.20 Сто к одному.
10.10 Пятеро на одного.
11.00 Вести.
12.15 Идеальный ремонт.
13.10 Комедия «Невероятные приключения итальянцев в России».
15.10 Наедине со всеми.
18.00 Вечерние новости.
18.20 Лев Лещенко. «Ты помниши, плыли две звезды...»
20.00 Время новостей Дагестана
20.20 Х/ф «Княжна из хрущевки».
20.40 Танковый биатлон. Прямая трансляция.
20.50 Вести.
20.50 Х/ф «Буду жить».
0.50 Танцуют все!
3.00 Т/с «Марш Турецкого 3».

НТВ

5.00 Т/с «2,5 человека».
5.50 Ты супер! (6+).
8.00 Сегодня.
8.20 Устами младенца.
9.00 Готовим с Алексеем Зиминим.
9.25 Умный дом.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога.
11.00 Чудо техники.
11.55 Дачный ответ.
13.00 НашПотребНадзор.
14.05 Поехали, поедим!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды...
17.00 Секрет на миллион. Александр Васильев.
19.00 Сегодня.
19.25 Т/с «Куба».
1.00 Экстрасенсы против детективов.
2.35 Поехали, поедим!
3.05 Лолита.
4.00 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ДОМАШНИЙ

6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.20 Комедия «Синьор Робинсон».
8.50 Д/ф «Ольга Аросева. Другая жизнь пани Моники».
9.40 Комедия «Старики-разбойники».
11.30, 14.30 События.
11.45 Х/ф «Перехват».
13.30 Х/ф «Красавчик».
14.45 Х/ф «Красавчик».
17.20 Х/ф «Портрет любимого».
21.00 События.
21.15 Право голоса.
0.30 Дикие деньги. Валентин Ковалев.
1.20 Д/ф «Андропов против политбюро. Хроника тайной войны».
2.05 Прощание. Владислав Галкин.
2.55 Д/ф «Голубая кровь. Дворяне и дворянки».
3.40 Линия защиты. Киллер для Гименея.

ТВ-ЦЕНТР

5.55 Марш-бросок.
6.25 Х/ф «Любить нельзя забыть».
8.20 Православная энциклопедия.
8.50 Д/ф «Ольга Аросева. Другая жизнь пани Моники».
9.40 Господний день. Л. Быков
10.30 Не факт!
11.00 Д/с
11.50 Улица из прошлого. М. Евдокимов.
12.35 Научный детектив.
13.15 Легенды а

Виридалай камаллу тербиячи

Фахрудин НАСРЕДИНОВ,
Мегъарамадхурун юкъван
школадин муаллим

XXI асирди Россиядин Федерацияда ООН-дин ЮНЕСКО-дин Генеральны конференцияди вичин 30-сессиядин къаардадли 1999-йисан ноябрдин 17-даз къабулай ва 2000-йисалай "Хай чаларин югъ" кардик кутун къетл авурдалай къулахъ, мектебдин умъурда аллатай девирра тақур, гъиле тақур чалар еримлү аву-нин, чирунин ва хуынин чехи мумкинилдер ачуна. Гъадахъ га-лаз сад хвиз ООН-дин Генеральный Ассамблеяди вичин къаардадли 2008-йис "Дүньядин чаларин йис" яз малумаруни вири халкъарин руыгъдик юзун куту-най.

Чал инсанрин алакъадин, ба-жарагъдин ва къатунрин аллат яз, гъа авайвал аннамишиз тазвай, аллатай, къвемай ва алай девир-рин шикил я. Гъар са чал вичин тариҳадли девлетлу я, анжакъя халкъдин надир имарат я. Хай чала вич арадиз атай йикъалай вичин веледдик - инсан-дик вичин эсерлү ва къетлен къилих кутазва. Инсандин маса гъикъ-ван чалар чиралтани, сифте чанда гъатай адан хесет хкатдайди туш. Гъавиляй гъар са халкъ вичин милли медениятадли, та-рихадли, адетралди ва чалал-ди къетлен я.

Инсанвал хуынин кулагъ мил-летдин чал кваз къун ва ада з гъуремет авун я. Гъар са чал вичин иесийрин адетрин асул бине ва дуб я.

И дих хуынин карда зун хай лезги чал лезги балайриз чин гележеиди лезтиди хвиз хун ва ишлемешун паталди зи везифа-яр гъихтибинур я вуч авун ла-зим я? - сувал гъар са пешекар му-аллимди вичин виллик эцигун ла-зим я.

Къенин мектеб тербиячиллин чехи везифа тамамарун фикир-да аваз цийи ва къадимлу рекве-р жагъуриз алахъздава. И рекье-рикай чехи метлеб авайди тарсун-на келздавай эсердикай аялди вичи вуч аннамишаватла, гъикъван аял вичин тербиячи яз арадиз къвеватла, адакай эллик патал гъикъван къиметлу инсан хкат-затвата, гъадалай аслу я.

Муаллимди вичин тарсарин къетленвилер ишлемешиз, аялриз чипиз чеб къалуриз, абурун фикир-рин хцивилин тариф ийиз, яшай-ишнин тал алай месэлайриз дубъ жавабар гуда, яшайишдин тату-гайвилер арадал гъизвай инсан-рин хесетар негъ ийиди, виликан умъурдинни цийидан арада авай зидвилер дубъздал ақъудиз, аялрин зигъинди таъсир ийиди делилар веревирд ийиди. Къе-дамаз аялриз намус, гъейрат чир тавартла, адалатдин къиметдин та-еамдин дад къалур тавартла, абуруз умъурдин шегъреда че-тин жедайди гъамиша фикирда хуьда.

Муаллимди вичин тарсара аялдиз ийизвай таъсир гъамиша гузычиллик кутада, предметди аялдин къатунрин алакъун, ага-къун гъикъ хъсанвилихъ дегиш жеватла гъисаба къада. Ада аял-диз вичи вич вердишарун къиле тухудай реквер предместадли къалурда ва классда къвалах-

завай мульку муаллимрихъ галаз санал дубъ геле тваз зегъмет чу-гъада.

Хай литературадин муал-лимди сифтедамаз, тербиядин серенжемрив эгечдалди вичин къвалиха да ихтиин са шумуд эрзиман - месэла эцигизава:

✓ аял вичи-вич вердишар-дай фикирдал гъун;

✓ аялдиз вичин ва юлдаш-рин умъурдал фикирдай чир-вал гун;

✓ инсанвилин дережадин чешме хъягъиз чирун;

✓ аялдин акъулдин, инсан-вилин дережадин, зегъметдин, зигъиндин ери хаждай рекъер къалурун.

"Зун зи тербиячи я", "Вучиз за-кай зи тербиячи жедач?", "Жува-кай инсан жува авуна къланда", "Умъур инсандикай итим ийиз-вай чад я" хъти темайрай тухуз-вай гъвечи сочиненири хъсан нетижаяри гъизва.

"Хай чал" твэр алай гъи-халкъдин гъишир веревирд авур-тани, абурун тема чалакай ра-хунислай эгечина, хай халкъдин къисметдикай ва эзебдикай фи-кирдал элячина, хай чилиз, ватандиз вафалу хавалин гъиссер ачуарзавайбур я.

Стал Сулейманан "ЭСЕ-РАР" твэр алай 1994-йисуз чап-дай акъатай ктабда сифте "Фа-гъума" ширида "Сулейманан га-фар къезил къамир - гъарма сад я къизил" - лезги чалаз гайи къи-мет ийкъалай-къуз, исалай-суз багъа алтундиз элкъвезва. Лезги тербия къачуна, вич хъайи вири-ри: Дербентда, Бакуда, Генжеда, Самарканда - лезги хурувай яргъара "университетар къелнатлани", Ага Стандал хтана, лезги чалалди чалар теснифна, чебни гъихтиин миҳи лезги чал-лалди, вичи лагъайвал, "Стал Сулейманан чалар вич мажбур тир лезги чалал жезмай къван рахана къланда" - хиве къуна, ли-тературадин чалан бине кутуна. Чаз, "Чехи къелунар" авунвайбу-руз, чи умъур амай къван ми-хъи лезги чал чирзава, шаирлиз тарсар гъизва, инсанвилин къадир ва адан бинеяр багъа ийизва.

Чехи шаирдин гъар са келима, гъар са цар тербиядин бине яз муаллимдин программа хун ла-зим я. Алай девирдин рагъул чин аквазвай чаз маса программа авач, я жени ийидач.

Алирза Сайдова лагъай: "Фа-лай, зи хва, чал багъа я, чалайни чил, чил хвейидан, къейилани, ажуз жедач къил!" - келимадиз яргъи ихтилатар герек къвевач, абурун аялдин бейнида ацукарун, аялдин мефтедив кукумиз тун муаллимдин везифа я. Ибур гъар са ватанперес лезтиди "гимн" я. Чехи шаир Расул Гъамзатован "Хай чал" твэр алай ширида, "Зи Дагъустан" ктабда ганвай "Чал" паюна ийизвай веревирд-ра чалаз яшайишдин ширин хи-ялралди килигунин гъиссер гана, сифте царари мусибатлу къини-къин шикилда эхир нефесдал алай касдин элъхизавай бейнида эхиримжи умуд юзаз, ялгъуз яз, дерт чулагъзвай, инсанриз герек амачиди къатунай, ага дуны-ядиз физ гъазур вичин эхир декъи-къада дидедихъ, дустунихъ, кла-нидахъ ялварзавай арада адан япариҳи хай чалалди дагъла-рикай, никлийкай, дуланажагъди-

кай гафар галукъзава. Хай чалан сесери адак зурзун кутуна, абурун ийтдин рикъе эця хъана, ивидик акахъна, адак чан хквез-ва... Духтурдивай сагъар хъийиз тежедай иgit хай чала дири хъийизава.

Чал инсандин руыгъдин дар-ман я. Хай чалариз баҳшнавай царар дагъви шаирри гъвечибур ятани, абурун хай халкъарин гимнийриз элкъуэрзава. Чал милли меденият, хай чил, умъурдин мидам къайи къини-къал гъалиб жезвай яркар я. Хай чалар шаирри рекъин тий-идай, халкъар агуздавай дустви-лин ва стхавилин эвелимжи имаратар яз гъисабзава, абурун гъахъни я. Шаирар гъахъ тирди рагъметлу Абдул Фетяя вичин тухуын тийидай цараралди тести-къарнай: "Зи лезги чал, захъ авай са багъади, чукухъзва за жуван руыгъ ви нуара. Диедин мез, играмиди, алади, тухузвайди умъурдин зун гурарай. Масан зи чал, асиррин рехъ атлайди, авазва вун чи гъар садан не-фесда. Агъзур жууре гафар гваз чал атайди, ви рангар тъич са чал-лани эвездач".

Муаллимди аялриз чалан къадир чирзавай тербиядин мульку яракъ халкъдин сивин яратмишнар я. Халкъдин мисалар, мискалар ва мискалар веревирд ийидайла, аялрин виллик эцигизавай: - Халкъди инсандин гъихтиин хесетриз къимет гузыва? - суалдиз аялри:

- Зегъметдал рикъе хъун, акуллувал, гафунал къевиз акъ-вазун, гъиле къур кар къилиз ақъудун, жува-жув вине тақъун, чехи, гъвечида гъуремет авун ва маса жавабар гунихъ галаз абурун виллик мад: - Вучиз хъти-хесетриз къимет гузыва, и хесетар чи девирдин инсанриз ге-рек яни? сувал эцигизава, тайин жавабар истемизава.

Мисалрай къвалах тухунихъ галаз, чна аялар сивин яратмишнар къватунин ва абурун туль-кульрунин кардани вердишар-зава.

Авач Лукъман хер сагъардай гафунин, ам гафуни анжакъ сагъар хъийиди.

Акуллувал гаф къуғынедини цийи я.

Адан гафар пурар алай бал-къандилай багъа я.

Аял чалалай чирай чала инсандин бажарағз арадиз гъизва.

Гаф яракъ я, чал - аскер.

Гаф керпич я, чал - дара-мат.

Гаф лагъана жув хъурем-мир.

Гаф гафунин къадир чидай-да гъаз.

Чалакай ва гафунай халкъ-ди лагъанвой камаллу келимай-рин сиягъ еке я. Ам чирун, или-варун бес чи буржи тушни?

Тербиядин залпанд гъиле авай муаллим алай девирда мульку яхуниз мажбур хъанва. Тер-биядиз ийизвай харжар гъукъум гъиле авайбуруз гъайф къвеваза. Чаз аквазвай "тербиядин тарци" гузай емишар чуру ва тулькуль-бур тирди вирида малум я. Гъакъ хъайила, техил куягъя хъайила, къифер тахсиркаар яз гъисаб-дайвал тахъун патал тербиялу чарадини жуванди хъиз кълан хъя-на къланзава.

Шийи ктабар Бубадикай - хзи...

Мерд АЛИ

Бубайрин насыгъатралди не-силар чехи жевайлакай гаф лагъанва, хъенва. Амма на-сыгъатар къабулун, хъун, къилиз ақъудиз алахъун ва алакъун ақъалтай четин ва гъа са вахтун-да баркалла къазанмишавай кар тирди парабуру и алай алаш-булашдин девирда бажагъат ан-намишава.

"Бубаяр гъинай - чун гъинай?" лугъузай рухвайрин сихилар арадал атанава. "Виш дустунлай виш манат хъсан я", "Гаф клерец туш, ам ни незва?" лугъудай рух-виярни түмил туш.

Амма халкъди дегъ девирри-лай лугъузва: "Акъуллу бубади-хъ ахмакъ хва тахъурай, ада бубадин ирс са чатлунихъ маса гуда..."

Дагъустандин классик Баты-ра генани устаддиз лагъанва:

*Викъегъ, ультквем бубади-хъ
Къуй тахъурай усал хва.
Лазим жеда бубадин
Душман гатаз, хузы арха.*

*Усал, зайиф бубади-хъ
Къуй тахъурай викъегъ хва.
Усалвили бубадин
Усаларда, шаксуз, хва.*

(Дарги чалай.)

Таржума - Мерд Алидин)

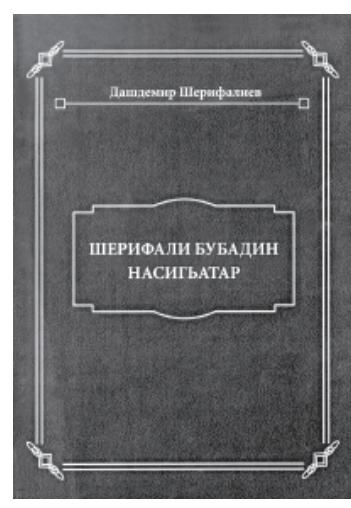
Гъанвай мисалри бубайрин насыгъатрихъ - абурун тербиядин ирсиихъ авай чехи важиблувал субутарзава.

Ирс хъник чи алай аямдин яратмишавай ксарин лап хъсан къуватри чин лайхху пай кута-зва. Бубайрин камаллу гафар къын хъийизва, газета, ктабра чапзава, неслирив ахгакъарзава. И жигъетдай чавай чи келз-вайбурув жураба-журе ийисара ага-къанавай М.Шихвердиеван "Агъамет халудин жавабар", О.Гъусейнован "Межид бубадин насыгъатар", А.Сайдован "Хизъ галаз ихтилат", Г.Къурбана, А.Гъаниевади ва масабу-ру чапдай ахкъудай "Лезги халкъдин мисалар" хъти ктабар къалуриз жеда.

Гила и рехъ (тежриба) чи машъур публицист, РФ-дин жур-налистин Союздын член, жур-налистилин хейлил премийрин лауреат Дашдемир Шерифали-евич ШЕРИФАЛИЕВА давамар-нава.

Чи виллик и ийкъара "Мавел" чапханада ақъуднавай "Шерифали бубадин насыгъатар" ктаб атана. Ам 143 чиникай ибарат я. Эхирдайни авторди Шерифалиевин сихилдин тарцин ши-килни ганва. Адай аквазвайвал, и сихил къадимлуди, хилерни путар къалиндиз чланвайди я. Гъелбетда, ина тербиядинни мариатдин еке ирсни къват хъанва.

Авторди гъа хазинадиз сия-гъатнава. Вичин сифте гафунай-ни къейднавайвал, вичайкай ктабда ихтилат физвай - Шерифали буба чин тийидай яшшай кас Ах-це-гъ, Рутул, Докъузпара район-ра бажагъат гъалтда. "...гъар се-ферда мухбирвилин рекъерай санис акъатна, инсанрин сиверай "Госбанда къалахай ахгъе-ви Шерифали буба чидай кас я. Къени къилихрин, инсанриз ви-

челай алакъадай къумекиз, дубъ рехъ-хвал къалуриз гъазур ам пары къадар сагърай! Чи патай салам-дубъ твах!" хуш келимаяр ван хъайила, закъакъицатдана жуван бубадал дамахунин гъис-сер акатда" хъенва авторди ктаб-дин къилин ийтдикай.

Гаф кватай чадал лугъун: Шерифали бубади-хъ галаз мулькувай таниш жедай, адахъ галаз са тике фу недай, чай хъвадай, сүъбетрихъ яб ақалдай, яни тербия ва "тарсар" къаччудай мумкинвал и царарин автор тир зазни хъана. Акъван секиндиц ва селигъалудаказ ада сүъбетда хъни, чайдилай сүъбет ширина жеда, умъурдин муракаб пиплер виллик ачу жеда.

Чи дуст, писатель Казим Кази-мова рикъел хидай. Ада яргъал ийисара Ялахъа школадин директориле ва хурурун Советдин председателиле къвалахна. Къуллугъдин везифайри ам Ах-це-гъ кардик кваз хъайи Госбан-дин отделенидиз мукъвал-мукъвал ақъуддай. Шерифали бубади, чадин инсанар (клиентар) са къад

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство
367018, Махачкала,
Насрутдинов пр., 1 "а"
КИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГИМОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гузчывал авунин рекъий Федеральный куллугудин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12 декабрдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди түккүр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъевна вахкузувач. Редакциядинни макъалайриз авторин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкала, Насрутдинов пр.
проспект, 1 "а". Печатон къвал

КИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЫМЕДОВ
65-13-55

КИЛИН РЕДАКТОРДИН
СОВЕТНИК
Ш. Ш. ШИХМУРОДОВ
65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
А. Х. ГАММОДОВ
65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62
КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
З. БАБАЕВА

Газеттис 52 сеферда акъатзва

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахканы - 15.30

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкала,
Пушкинан къиче, б.

Тираж 8369

(Г) - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбүр я.

(12+) - Икъван яшар хъянвайбуру къелрай
НАШИ РЕКВИЗИТИ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Хабарар

Мубаракрай!

Дагъустан Республикадин Конституциядиин йикъянан вилик республикадин Кылин 2017-йисан 21-июлодиз акъуднавай 172-нумрадин Указдин бинедалаз чи машгур алим-литераторувод, ДГУ-дин профессор, РФ-дин писательрин Союздин член, государстводин хейлини шабагъирин саъби Гъажи Гъусейнович ГАШАРОВАЗ ада кхъенвай "Лезги литературадин тарих" ктабдай республикадин Расул Гъамзатован тіваруњихъ галай премия ганва.

Чна чи алимдиз, муаллимдиз, чехи амадагдиз, дустуниз и агалкъун рикъин сидквидай мубаракзва.

Мадни хци хъурай ви къелем, играми Гъажи Гъусейнович!

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" РЕДАКЦИЯДИН КОЛЛЕКТИВ.

Махачкъалада яшамиш жезвай ялахъви
Закир Сулейманович УРДУХАНОВАЗ:

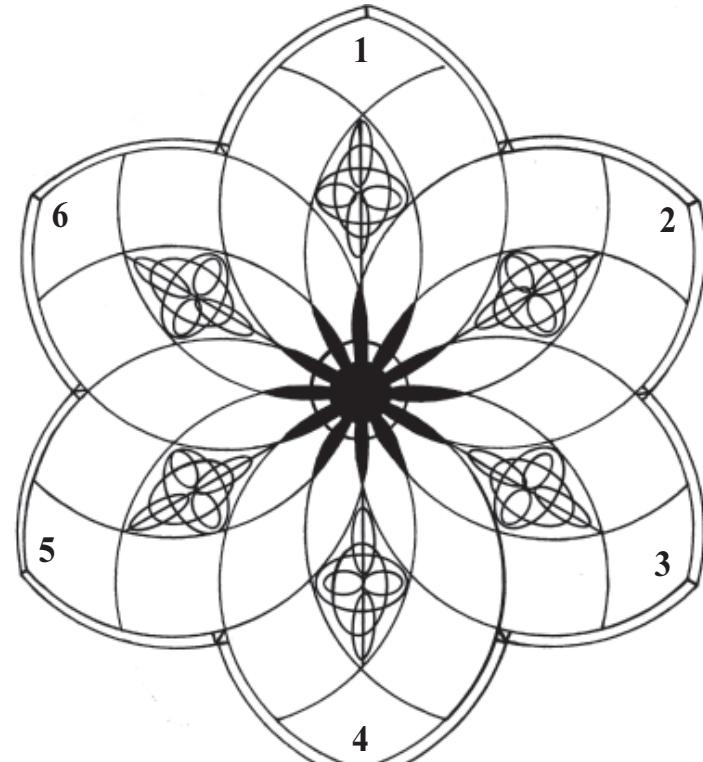

Малаик я къилихдиз,
Рехъ гудач са синихдиз.
Гъич садрани умъурда
Такурай сун дариҳдиз.
Руъъ - къубан, чан сағълам
хъуй,
Пашманвилер такурай.
Яшар мадни давам хъуй,
Вун дира яз акурай!
Мубаракрай хайи югъ,
Чаз Аллагоди гайи югъ.
Вун чи нефес, лукъман я,
Чаз вун гъакъван масан я.

ВАЗ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ УМУРДИН
ЮЛДАШ, ВЕЛЕДАР, ХТУЛАР ВА ВИРИ МУКВА-КИЛИЯР.

Кроссворд

Түккүртайди - Салигъ ИБРАГИМОВ

Сятинин акърабар физвай патахъ: 1. Цавун къаниз ядай яру экв. 2. Аялар патал акъудзавай лезги журнал (Дагъустанда). 3. Тарашибчи, масадан шей къақъуддайди. 4. Чирвилерин дуњья. 5. Гъафтеда са югъ. 6. Хуърек твадай къаб.

Акси патахъ: 1. Квачи-квачи къекъевзвойди. 2. Учебник. 3. Къульзүз чишегъли. 4. Лакрин газет. 5. Гзаф къелай кас. 6. Даҳдин даҳ.

"ЛГ"-дин 30-нумрадиз акъатай кроссвордин жавабар:

1. Карка. 2. Сафут. 3. Тебиб. 4. Керки. 5. Мисал. 6. Шириш. 7. Хашав. 8. Жагъад. 9. Тупучи. 10. Къулан. 11. Рацлам. 12. Магъут. 13. Уммет. 14. Имкан. 15. Лабар. 16. Гъанеф. 17. Нямёт. 18. Аявл. 19. Күрләр. 20. Күрлен. 21. Селим. 22. Пемпе. 23. Жижим. 24. Сихил. 25. Тавар. 26. Расим. 27. Ширин. 28. Мидад. 29. Закъум. 30. Камил.

Услуги: отопительные, водоснабжение, канализация, теплый пол.
Тел. 8-963-794-31-79

Редакциядиз чар

Сагърай лутъузва

Гъуърметту "Лезги газетдин" редакция! И йикъара Ахцеъя, райондин библиотекадин залда, лезги литературадал ва литературадин илимдад ашукубуру зи 80 йисан юбилей къейдна. Малumat газетдин 30-нумрада чапнава.

И кардихъ галаз алакъалу яз заз ахътин метлеблу мярекат тешкилай ва ана иширакай вирибуруз, къилди къачуртла. Ахцеъя райондин муниципалитетдин къипин заместитель Алмас Шуаеваз, зи умъурдинни яратмишунрин гъакъиндай чин фикирар лагъай зеъмметдин ветеран, журналист Нариман Гъажиеваз, журналист Дашидемир Шерифалиеваз, шаир ва публицист Абдулрашид Рашидоваз, райондин культурадин управленидин начальник Ханум Фетуллаевадиз, библиотекадин заведующий Гульжан Гъаниевадиз, культурадин хилен ветеран, артист ва шаир Гъемдуллаев Бабаеваз, Дағгосуннеристеда зи гъилик къелна, гила школайра зи рехъ давамарзавай муаллимиз, мярекатда иширакай вири школьникриз рикъин сидквидай сагърай, баркалла лутъуз кланзана.

Куыне зи гъакъиндай аеур хуш раҳунар, къейдер, зи къеалахриз гайи къиметар вири умъурда рикъелай тифирбүр я. Абуру зун мадни цийи ахтармишунрап руъгъламишзаева. Сагърай куын, шад хъурай!

Датана квезд гъуърметзавай куы Гъажи муаллим.

Къватлалрин гуъруш

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

далди хъайи гуърушилай инхъ технифай эсеррин ва акъудай ктабрин гъакъиндай гъахъ-гъисаб ийдай "Шарвилидин" суварикай фикирар лутъудай мярекатдиз элкъвена.

Иширакчийрин ихтилатрай къаттайвал, шириатданы гыккайтда чин къелемар сифте яз ахтармишавай бурун гуъруш къиле фена. И къватлалрин иширакчийрикай

гзафбур, чеб яшамиш жезвай чкадилай аслу тушиз, сифтедай интернетдин алакъадин къумек-дадли таниш хъянвайбүр я.

Мярекат Азербайжан республикадай атанвай эдебиятдин "Марвар" къватлалдин регъбер Эйваз Гъулалиева ва "Булах" къватлалдин регъбер Гъузеля Гъасановади санал къиле тухвана. Иширакайбүр арада "Лезги газетдин" политикадин отделдин редактор, алай аямдин тівар-ван авай писатель ва публицист Нариман Ибрагимов, "Алам" журналдин къилин редактор, журналист Камран Къурбаналиев, шаирар тир Сейфудин Шагъазов, Дильмира Ашурбекова, Владик Батманов, Гульфия Пиругъланова, и цара-рин автор ва масабар авай.

Нубатдин гуъруш яратмишавай амадаги эсеррин гъакъиндай чин арада веревирдер ийдай, цийи шириар къелдай, кисаяр ахъайдай, идал къве-

- "Къенин юкъуз чахъ кхъизвай жегъилар аватла, чи эдебиятдихъ пакагъан югъни ава. Гъавиял жегъилприз рехъ гун, абуруз майданарап ахъяюн герек я.

Чахъ милли газетар, журналар, эдебиятдин къватлалар мадни пары хъурай", - лагъана "Марвар" альманах түккүртайди Э.Гульалиева.

Мярекатдал Сейфудин Шагъазова, Дильмира Ашурбековади, Гульфия Пиругълановади, Владик Батманова чини цийи шириар къелна.

"Марвар" эдебиятдин къватлалдин ва "Алам" журналдин патай Эйваз Гъулалиевани Камран Къурбаналиева иширакчийриз "Марвар-1" альманах ва "Алам" журналдин эхиримжи нумра пишкешна.

"Булах" эдебиятдин къватлалдин патай Гъузеля Гъасановади вири иширакчийриз "Булахдин чешмадал" тівар алай ктаб ва маса пишкешар гана.

"Лезги газетдин" редакциядиги колективди играми хтул ВАГЫД

бедбахтивелди телефон хъунинъ галаз алакъалу яз Пирали ва Гъулнисе Рамазановриз башсагълугъвал гузва.

Культурадин "Къуруш" центради

Билал ЖАВАТОВ
ръзметдиз финихъ галаз алакъалу яз адан хизандиз ва вири багърийриз башсагълугъвал гузва.